UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Ondřej Kluz

Zhroucený stát

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Miluše Kindlová, M.Jur., Ph.D.

Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31.8.2024

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 31.7. 2024

Ondřej Kluz …….

Obsah

1 Úvod ... 1

1.1 Proč je toto téma důležité? ... 1

1.2 Co je cílem práce? ... 2

1.3 Struktura práce ... 3

2 Pojem státu a funkce státu ... 3

2.1 Definice ... 3

2.2 Funkce státu ... 4

3 Stavy státu ... 5

3.1 Síla státu z pohledu obecně politologického a z pohledu integrity státu ... 6

3.2 Dělení států podle jejich stavu ... 7

3.3 Grosovo dělení ... 13

3.4 Rotbergovo dělení ... 16

3.5 Dělení pro účely této práce ... 18

4 Zhroucené státy ... 19

4.1 Charakteristika ... 19

4.2 Příklady zhroucených států a průběh zhroucení ... 19

a. Somálsko ... 19

b. Sierra Leone ... 21

4.3 Mezinárodněpolitický a mezinárodněprávní aspekt ... 22

5 Indikátory a určování stavu státu ... 23

5.1 Fragile States Index ... 23

a. Metodologie ... 25

b. Stav žebříčku Fragile States Index v roce 2024 ... 29

c. Příklad hodnocení státu autorem práce – Slovensko ... 29

5.2 Bertelsmann Transformation Index ... 36

5.3 Výmolový test, State failure task force ... 37

6 Prevence, obnova ... 38

6.1 Prevence slábnutí a zhroucení státu, demokratické instituty ... 38

6.2 Obnova ... 40

7 Case study: Haiti ... 40

8 Závěr ... 45

Seznam použitých zkratek ... 46

Seznam použité literatury a dalších zdrojů ... 46

Abstract ... 51

1 Úvod

1.1 Proč je toto téma důležité?

Téma zhroucených států je příkladem situace, kdy věda dokáže jen velice těžko obsáhnout závažnost reálného dění a tragédii lidských osudů těch, kteří jsou účastníky zkoumaného dění.

V době psaní této práce má OSN 193 členských států[1] a světová populace činí 8 119 000 000 lidí[2] (zaokrouhleno na celé miliony). Na světě probíhá nejvíce ozbrojených konfliktů od druhé světové války a dopady války je přímo zasažena čtvrtina světové populace[3]. Válka aktuálně probíhá v pásmu Gazy, do kterého vstoupila izraelská armáda, a na Ukrajině, kterou napadla Ruská federace. Občanská válka hrozí, nebo do nějaké míry probíhá mimo jiné v Súdánu, Jižním Súdánu, Demokratické republice Kongo, Myanmaru, oblasti západního Sahelu, Somálsku a na Haiti.[4] Zhruba 2,2 miliardy lidí nemá plnohodnotný přístup k pitné vodě,[5] 281 600 000 lidí trpí akutním nedostatkem jídla a zhruba 4,5 miliardy lidí nemá plnohodnotný přístup k nutné zdravotní péči. Zároveň probíhá celosvětová krize demokracie a více než 50% světové populace upřednostňuje autoritářské režimy.[6]

Zmíněné údaje jsou ve značné míře příčinami i následky krizí států a hrají zcela zásadní úlohu v tématu zhroucení států. Slábnutí států a zhroucení států jsou jevy, které mají aspekty humanitární, mezinárodněprávní, ústavněprávní, trestněprávní, správněprávní, ekonomické, náboženské, sociologické, geopolitické a další. Jedná se o zvláštní typ krize, a i řešení takové krize je složitější než odstranění například následků živelné pohromy. Je proto nutné pochopit jaké jsou příčiny zhroucení státu a co takové zhroucení obnáší, abychom byli lépe schopni tomuto předcházet a tento stav efektivně řešit.

„Zhroucený stát“ či „failed state“ se také začíná objevovat jako nálepka používaná v politických prohlášeních, případně v běžné kritice fungování některých odvětví státu. Má-li být problematika slabých či zhroucených států opravdu vědeckou, nesmíme dovolit, aby se pojmy zhroucený nebo selhávající stát staly zaměnitelnými s jakoukoliv kritikou státního aparátu, ekonomiky, nebo politické situace. Tato praxe totiž vede jednak k matení až zastrašování veřejnosti, ale také k rozmělnění a devalvaci pojmů, které mají být chápány a používány jako termini technici. Jejich „unášení“ pro politickou agitaci je argumentačním faulem, ale také je silně necitlivé vůči lidem, kteří v podmínkách zhroucených států musí skutečně žít. Příkladem této praxe je třeba následující text Michala Půra:

„Politická věda má pro státy, které přestaly fungovat, označení „failed state“, neboli zhroucený stát. Typickým příkladem je Somálsko, kde prakticky neexistuje centrální moc, která

[1] https://www.un.org/en/about-us
[2] https://www.unfpa.org/data/world-population-dashboard
[3] https://press.un.org/en/2023/sc15184.doc.htm
[4] https://geneva-academy.ch/galleries/today-s-armed-conflicts
[5] https://data.unicef.org/topic/water-and-sanitation/drinking-water/
[6] https://www.idea.int/democracytracker/gsod-report-2022

by měla kontrolu nad celým územím. Řadu definičních kritérií zhrouceného státu v posledních měsících začíná ale splňovat také Česko. Ukazuje se to zejména při přípravách očkování proti covidu-19, což je zdaleka nejdůležitější akce v historii novodobé České republiky."[7]

Dalším příkladem nevhodného užívání problematiky zhroucených států je příspěvek na sociální síti X (dříve Twitter) doktora Jakuba Hlávky z Masarykovy univerzity v Brně:

> *@JakubHlavka*
>
> *30. 5. 2024*
>
> *Český stát vykazuje známky selhávajícího státu (failed state) v mnoha oblastech.*
>
> *Veřejné instituce jsou odborně vyprázdněné, vzájemná nedůvěra, závist a přemíra byrokracie blokují změny, na kterých je odborná shoda, a politici nepřebírají zodpovědnost."*[8]

A za zhroucený stát označila Českou republiku i Lenka Zlámalová ve svém článku na serveru Echo24 v roce 2021.[9]

Problémem je buď nepochopení pojmů, nebo úmyslná mystifikace autorů při hodnocení jednotlivých znaků slabosti státu a jejich aplikace na Českou republiku. Uvádí-li jeden z autorů, že nepochybuje, že autority ztratily schopnost kolektivně rozhodovat a stát neposkytuje veřejné služby, demonstruje nepochopení míry, jaké musí tyto jevy dosáhnout, aby se dalo mluvit o zhrouceném státu ve smyslu politických věd. Běžné politické neshody a komplikovaný proces, jakým vláda řeší problémy, nemůže být považován za ztrátu schopnosti činit rozhodnutí a o zhroucení státu, srovnatelném se Somálskem, rozhodně nemůže být řeč.

1.2 Co je cílem práce?

Cílem práce je analyzovat problematiku zhroucených států, prozkoumat velice zmatečné pojmosloví v této problematice a přijít s jednotným systémem pojmů, který by mohl být použit napříč celou prací a tím maximalizovat její přehlednost. Dále analyzovat proces hroucení států a popsat indikátory, na základě kterých je možné včas odhalit riziko budoucí závažné krize státnosti a případného zhroucení státu. S indikátory zhroucení se pojí také prevence rozkladu státnosti a nástroje této prevence. Popíšu tedy i některé navrhované způsoby předcházení zhroucení státu a instituce, které jsou pro prevenci klíčové.

[7] PŮR, Michal: https://www.info.cz/nazory/kdy-presne-se-z-ceska-stalo-somalsko-evropy-pripravy-na-ockovani-ukazuji-ze-jsme-se-zaradili-mezi-failed-states, navštíveno 20.6 2024
[8] https://x.com/JakubHlavka/status/1796194840977219881, navštíveno 20.6 2024
[9] ZLÁMALOVÁ, Lenka: https://echo24.cz/a/SzriJ/pod-andrejem-babisem-se-zhroutil-stat, navštíveno 20.6 2024

1.3 Struktura práce

Práce má tři základní části. První část, tvořená kapitolami 2, 3 a 4, je věnována výhradně teorii a pojmosloví. Účelem první části je popsat stát jakožto entitu a jeho funkce, protože právě slábnutí státu a neplnění jeho funkcí je pro téma zhroucených států klíčové. Dále popíšu v první části základní pojmy týkající se problematiky zhroucených států a některé odlišnosti v pojmoslovích, používaných různými autory. Závěrem první části je určení jednotného pojmosloví pro účely této práce.

Druhá část, složená z kapitol 5 a 6, je věnovaná samotnému zhroucení státu, indikátorům zhroucení a prevenci. Popíšu, jak zhroucení obvykle probíhá a jaké znaky jsou pro zhroucené státy typické. Popíšu také dva státy, které se zhroutily v minulosti, Somálsko a Sierru Leone. Účelem popisu úpadku těchto dvou států je demonstrovat teoretické poznatky z předchozích kapitol na skutečných příkladech. Zhroucení obou těchto států je známé a dobře popsané, jsou tedy vhodnými případy pro empirické ověření některých teoretických poznatků o slábnutí a zhroucení států. Vzhledem k tomu, že téma této práce je velice hmatatelné a má zásadní dopady na lidské životy i svět kolem nás, považuji příklady z reálného světa za velice přínosné. Dále v této části představím některé indikátory zhroucení státu, tzn. skutečnosti, jevy, procesy nebo úkony, které různí autoři a organizace považují za klíčové pro úpadek státu, zakončený zhroucením. Závěrem druhé části představím některé poznatky týkající se prevence zhroucení státu a obnovy již zhroucených států.

Třetí část tvoří kapitola 7, případová studie věnovaná státu Haiti, který se potýká se závažnými krizemi v podstatě po celou dobu svojí existence. V době psaní této práce kulminuje na Haiti další významná a potenciálně katastrofická krize. Účelem třetí části je tedy nejen popsat historii Haiti, ale také aplikovat některé poznatky z prvních dvou částí práce na aktuální události a přijít s predikcemi pro další vývoj.

Závěr tvoří shrnutí obsahu práce, získaných poznatků a zhodnocení některých témat, kterým se tato práce věnovala.

2 Pojem státu a funkce státu

Pro srozumitelnost a vnitřní koherenci této práce je klíčové nejprve pochopit, co je vůbec stát a k čemu slouží. Jen tak je možné rozebrat a pochopit situace, kdy stát slábne, selhává a následně se hroutí.

2.1 Definice

Definicí státu je mnoho, od mnoha autorů. Žádná není objektivně nejpřesnější a neexistuje konsensus, kterým by byla jedna akceptována. Státy jsou entity natolik různorodé

a komplikované, že je lze jen velice těžko definovat jednou větou. Obecně přijímané definice fungují na principu určování znaků, které má entita vykazovat, aby byla považována za stát. Nejde tedy o definice jednoduše deskriptivní, ale spíše o požadavky, které musí stát splnit, aby byl státem. Mezi definice nejčastěji používané patří ta od německého sociologa Maxe Webera. Podle této definice je státem „Lidské společenství, které si (úspěšně) nárokuje monopol na legitimní použití síly na určitém území.“[10] Weber také klade důraz na oddělení pojmů stát, národ a vláda (vláda v širším smyslu, zahrnujícím i další orgány státní moci). Georg Sørensen ve své knize „Stát a mezinárodní vztahy“ předkládá myšlenku, že každý stát musí mít své obyvatelstvo, hranice a vládu. Státy současného světa nadto, podle Sørensena, potřebují nezávislost stvrzenou mezinárodním uznáním, byť obecně není uznání považováno za podmínku státnosti.[11] Mezi definice podrobnější a více bodové patří definice funkcemi státu prezentovanými Charlesem Tillym v publikaci „Coercion, Capital, and European States AD 990-1990“ Podle něj musí stát plnit tyto funkce: Státotvorba, tvorba války, ochrana, získávání prostředků, adjudikace (tyto pojmy budou vysvětleny níže), přerozdělování a výroba.[12]

2.2 Funkce státu

Funkce neboli aktivity či úkony státu můžeme rozdělit do dvou základních kategorií. Na funkce, které lze nazvat nevyhnutelné, a funkce, které Tilly označuje jako takové, které „každý stát, nad určitou velikost, začal nakonec vykonávat“. Tuto druhou kategorii můžeme tedy nazvat jako funkce potřebné. Nevyhnutelné funkce musí vykonávat každý stát nehledě na svoji velikost, lokaci, státní zřízení nebo politiku, jedná se o nejzákladnější úkony nutné pro přežití státu. Funkce potřebné jsou aktivity pro státy a výkon moci také velice důležité, mohou být ale omezeny či zcela vynechány a jsou více závislé na dalších proměnných, vyplývajících z geopolitické situace daného státu. Míra vykonávání těchto funkcí může být tedy dynamická nebo mohou být některé tyto úkony dlouhodobě omezeny, nebo dokonce vynechány, je-li to pro konkrétní stát výhodné.

Rozdělení funkcí státu dle Tillyho vypadá následovně:

Funkce nevyhnutelné:

- Státotvorba (tvorba státu)
- Válčení (tvorba války)
- Ochrana
- Získávání prostředků

Funkce potřebné

- Adjudikace (ve smyslu soudního rozhodování)
- Přerozdělování
- Výroba[13]

[10] WEBER
[11] SØRENSEN, str. 90
[12] TILLY, str. 96-99
[13] TILLY, 96-99

Nevyhnutelné funkce jsou výhradně aktivity obstarávající bezpečnost, kromě získávání prostředků, které je k bezpečnostním aktivitám řazeno z toho prostého důvodu, že bez prostředků by nebylo možné vykonávat ony ostatní bezpečnostní úkony. Státotvorba, nebo také tvorba státu, je v tomto kontextu rozdělení podle Charlese Tillyho prvkem vnitřní bezpečnosti a funguje jako protipól válčení. Státotvorba jakožto funkce státu má za úkol bojovat s vnitřními hrozbami a nepřáteli ohrožujícími fungování a integritu státu. Válčení nebo také tvorbu války, je nutno chápat, zejména v současné době, v širším kontextu. Mluvíme-li o tvorbě války jako o aktivitě státu, je třeba chápat tvorbu války v kontextu doby i geografické polohy, od druhé světové války ubylo na světě válek mezistátních, nejvíce pak v Evropě, nicméně prudce přibylo válek občanských, zejména v nově vzniknuvších postkoloniálních státech.[14] Pokud jde tedy o tvorbu či vedení války v dnešním světě, musíme jako naplnění této funkce státu vnímat i účast ve válkách zahraničních, podporu té či oné strany ve válce občanské či další zájmové aktivity týkající se válek. Jako tvorbu války můžeme chápat i kroky a aktivity, které přímé válce předcházejí. Tvorbu války můžeme tedy vykládat i jako *prevenci* války, protože klíčovým aspektem této aktivity je zajištění vnější bezpečnosti.[15]

Podle Ashrafa Ghaniho a Clare Lockhart existuje 10 funkcí, které musí moderní stát plnit. Podle jejich slov nejde o „platónskou esenci státu, ale o realistické mechanismy nutné k realizaci společných ideálů“[16], jejich představa nevyhnutelných funkcí státu tedy stojí na praktických základech a popisuje aktivity bez kterých se, podle jejich názoru, moderní společenství neobejde. Tyto funkce jsou:

- Právní stát
- Monopol na legitimní použití násilí
- Správní dozor
- Řádná správa veřejných financí
- Investice do lidských zdrojů
- Občanská práva a sociální politika
- Infrastruktura
- Vznik a rozvoj trhu
- Správa veřejných statků
- Efektivní správa státního dluhu a veřejných půjček

Neplnění jedné, několika, nebo dokonce všech těchto funkcí potom podle autorů způsobuje rostoucí nespokojenost a nedůvěru. Pokud nespokojenost a nedůvěra dosáhnou kritické úrovně, mohou mít za následek násilí a případné zhroucení státu.[17]

3 Stavy státu

„Stavem státu“ je pro účely této práce myšlena integrální síla státu, tzn. stav v jakém se konkrétní stát nachází z komplexního pohledu jeho fungování. Anglicky psané zdroje

[14] TILLY, str. 201-202
[15] tamtéž
[16] GHANI, LOCKHART, str. 124
[17] GHANI, LOCKHART, str. 124-163

hovoří v tomto případě většinou o „síle“ státu (state strenght) či o míře státnosti, možná i proto, že termín „state of a state“ by byl značně krkolomný. Jazyk český ovšem nabízí pojem „stav státu“ který se mi zdá příhodný. „Stav státu“ evokuje zdravotní stav nemocného pacienta, což je pro státy v krizi trefnou metaforou. Pojem stav také implikuje dočasnost a vylučuje záměnu s jinými aspekty státu jako jsou vojenská nebo ekonomická síla.

3.1 Síla státu z pohledu obecně politologického a z pohledu integrity státu

O silném, popřípadě slabém státu se mluví poměrně často, většinou v politologických úvahách a debatách mezi politickou pravicí a levicí. Když slýcháme o výhodách či nevýhodách „silného státu“ bývá to zpravidla spojeno s konceptem sociálního státu a rozdělení sociálních států dle Esping-Andersenovy typologizace.[18]

Právě dle Esping-Andersenovy typologizace sociálních států můžeme rozdělit státy na tzv. „silné“ (sociálně-demokratické) a „slabé“ (liberální), podle míry sociální podpory, úrovně byrokracie a podle nástrojů, které stát má k dispozici v interakcích s vlastním obyvatelstvem. Od tohoto dělení je však nutné oddělit „silné“ a „slabé“ státy v pojetí jejich síly integrální, tzn. síly jejich vlastní existence, funkce a pospolitosti, jak silné a slabé státy chápe například Robert Rotberg. Silné státy z hlediska integrálního jsou takové státy, které jsou schopny efektivně poskytovat svým občanům veřejné služby (veřejně poskytované statky) na základě vzájemné společenské smlouvy, které se těší vnitřní legitimitě bez zásadních společenských konfliktů či nepokojů a jejichž instituce řádně plní svoji funkci. Přestože jedním z ukazatelů je funkční poskytování veřejných služeb, samotný obsah množiny služeb poskytovaných státem nerozhoduje o síle státu v integrálním smyslu, na rozdíl od síly státu z pohledu Esping-Andersenovy typologizace.

Příkladem mohou být Spojené státy americké. Jedná se o stát, který je v Esping-Andersenově typologizaci klasifikován jako slabý a liberální, neboť upřednostňuje svobodu obyvatelstva před sociálním systémem a množstvím poskytovaných veřejných služeb. Fungování státu je tedy založeno na menší míře byrokracie a větší svobodě obyvatel i trhu. Z hlediska integrálního jsou ale Spojené státy americké státem silným. Veřejné služby, které stát poskytuje, poskytuje efektivně, infrastruktura je funkční, korupce je potlačována, ekonomicky jde o světovou velmoc, právní řád je vymahatelný, etnické, náboženské a další společenské konflikty existují, nicméně odehrávají se primárně na úrovni demokratické, nikoli jako ozbrojené konfrontace ohrožující legitimitu samotného státního zřízení.[19]

Pojem „slabý stát“ je někdy též používán v kontextu politické geografie. Za slabé státy mohou být považovány státy s malou rozlohou, státy slabé ekonomicky, nebo státy slabé vojensky. Zde jde spíše o obecný, byť faktický popis určité vlastnosti konkrétního státu, než o odborné kategorizování některého autora. Opět v těchto případech vychází slabost státu jen

[18] ESPING-ANDERSEN, str. 26-33
[19] ROTBERG, str. 14

z jednoho aspektu. Nejde o integrální slabost relevantní pro posuzování pozice státu na křivce od státu silného ke státu rozpadlému.

Když tedy mluvíme o „síle“ státu, je třeba důrazně rozlišovat, jestli myslíme sílu z pohledu běžně politologického v kontextu dělení sociálních států, sílu geopolitickou, vojenskou, ekonomickou, nebo sílu integrální, tedy sílu integrity a vlastního fungování státu. Slábnutí samotné státnosti totiž vede od států silných, přes slabé, až po zhroucené. Jak úvadí Jean-Germaine Gros: „Sociální stát je výdobytkem, který si mohou dovolit pouze bohaté státy, není tedy zřejmě dobrý nápad posuzovat míru státnosti ve třetím světě (nebo dokonce ve čtvrtém) na fungování státní redistribuce, protože riskujeme rozšíření konceptu zhroucených států natolik, že ztratí téměř veškerý význam.“[20]

3.2 Dělení států podle jejich stavu

Otázka taxonomie problematiky států v různých úrovních krize je silně rozpolcená. Na jedné straně stojí problém „házení do jednoho pytle“, kdy jsou státy ve zcela odlišném stavu shromažďovány pod jednu nálepku, která nepochybně nemůže dobře popsat realitu všech států, které zaštiťuje. Na druhé straně je problém inflace pojmů a obrovského množství termínů s drobnými nuancemi, na jejichž přesném významu nepanuje shoda, a jsou tedy pro konzumenta, bez hodin a hodin rešerší, nepochopitelné. Této problematice se věnuje Ilona Szuhai ve své, velice dobře napsané, publikaci *„Rethinking the concept of failed state“*.[21]

Rozdělit státy do jednoznačných kategorií není snadné a kvůli inflaci pojmů ve společenských vědách po druhé světové válce existuje i zde řada pojmů, které nejsou jednoznačně definovány, navzájem se více či méně překrývají a mohou být značně matoucí. V této části vysvětlím některé z těchto pojmů, protože bez znalosti základních pojmů a odlišností v pojmosloví, není problematika zhroucených států pochopitelná. Je však důležité mít na paměti, že různí autoři chápou některé pojmy jinak a že nelze zatím prezentovat každý termín jako jednoznačně definovaný terminus technicus s jasně vymezeným místem na ose od státu silného ke státu zhroucenému. Právě tato osa může být ovšem styčným bodem, protože její existence je pro celé téma stavů států klíčové. Můžeme tedy diskutovat o vhodných termínech a jejich umístění na ose, samotná existence osy zhroucení je ale nesporná a empiricky ověřitelná na případech jako Somálsko od osmdesátých let dvacátého století do současnosti.[22]

Účelem následující kapitoly je tedy prezentovat některé termíny, které se problematiky stavů států týkají a také popsat různá dělení podle různých autorů. Bez přehledu o tom, jak různorodé je pojmosloví v této problematice, totiž není možné chápat primární zdroje. Tato část, tedy kapitola 3.2, je věnována základním pojmům, se kterými se lze nejčastěji setkat v problematice zhroucených států. Různé pojmy jsou ovšem chápany jinak různými autory. Kapitoly 3.2 a 3.3 jsou tedy věnovány dvěma dělením autorů Roberta Rotberga a Jean-Germain Grose, se kterými tato práce nadále pracuje.

[20] GROS, str. 457
[21] SZUHAI str. 101–103
[22] LEWIS, online: https://www.britannica.com/topic/history-of-Somalia, navštíveno 15.3. 2024

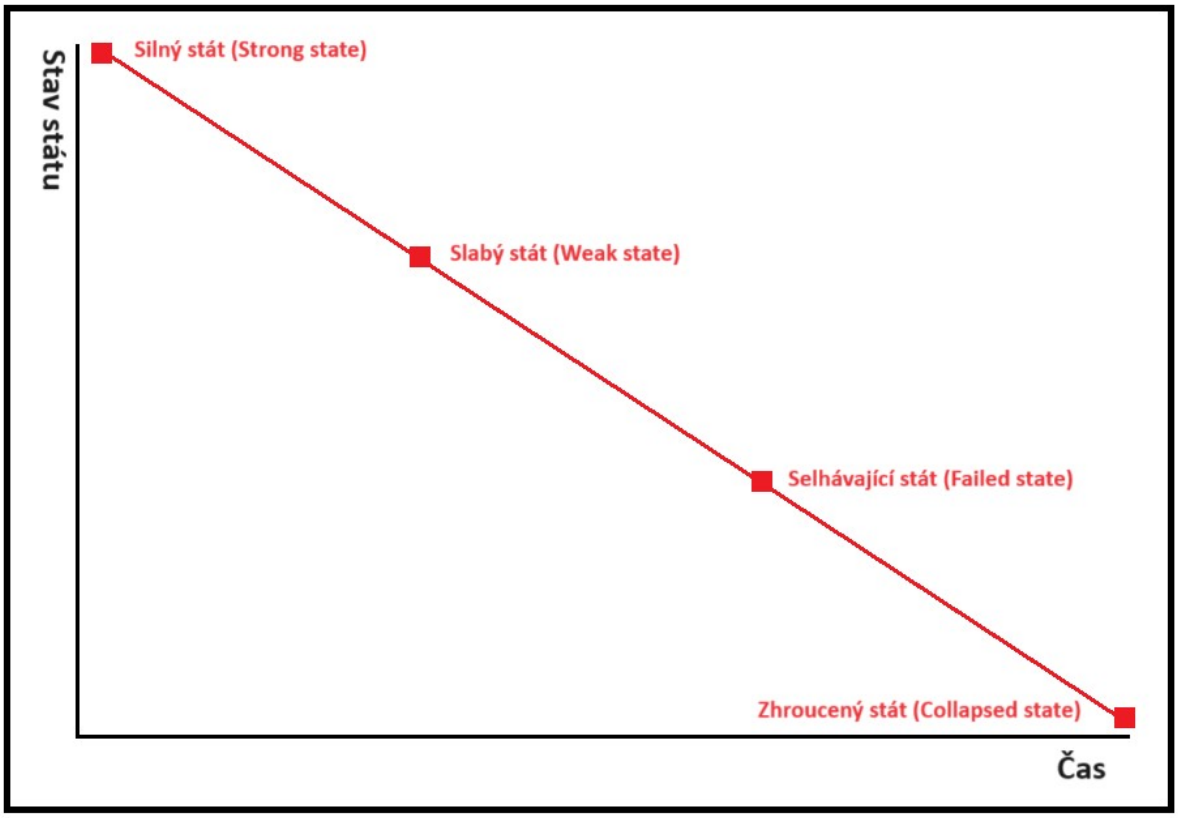

Obrázek 1: Zjednodušený graf demonstrující sestupnou křivku od státu silného ke státu zhroucenému s definovanými mezistupni na základě Rotbergova dělení. Někteří autoři slučují selhávající a zhroucený stát do jedné kategorie.[23]

[23] Viz. níže v této kapitole

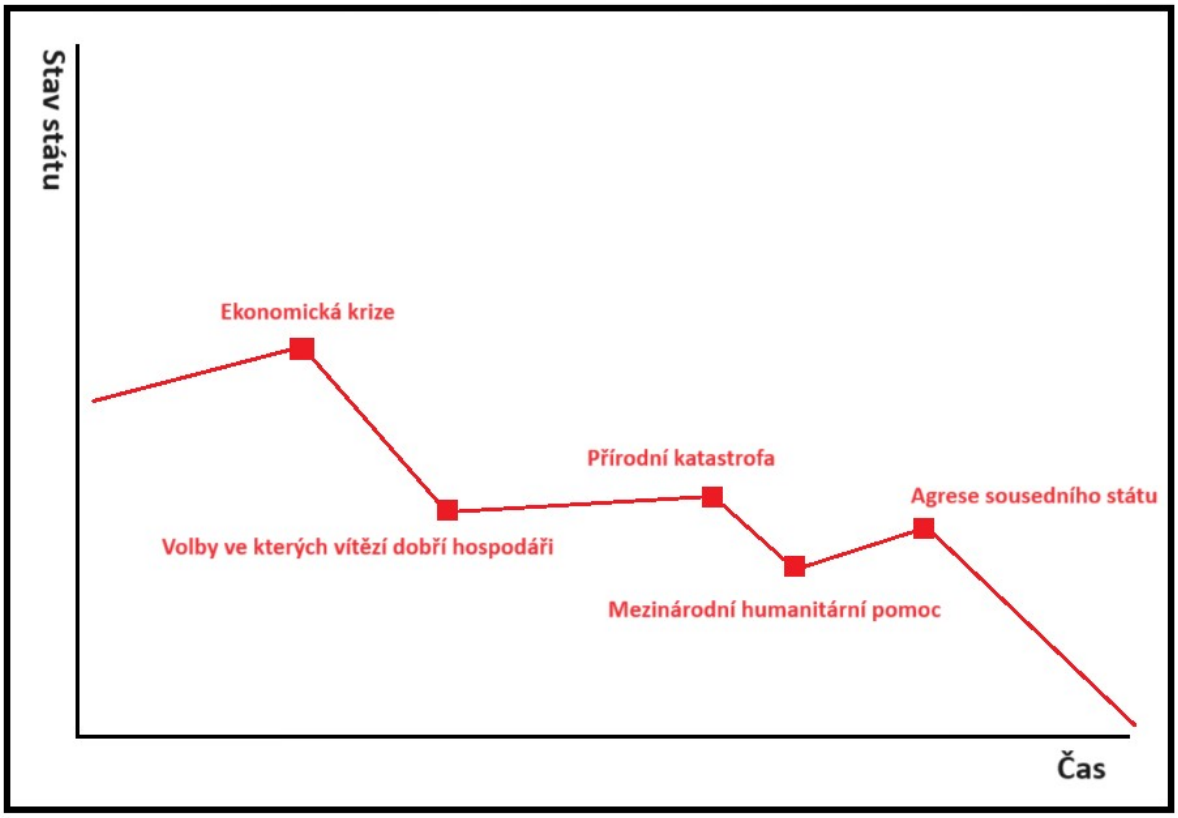

Obrázek 2: Graf sloužící k vizualizaci dynamičnost vývoje stavu státu na fiktivním příkladu.

De iure a de facto (kvazi) státy

V kapitole 2.1 jsem prezentoval definici státu podle Maxe Webbera, podle něhož je stát: „Lidské společenství, které si (úspěšně) nárokuje monopol na legitimní použití síly na určitém území.“ Tato definice je někdy doplňována o poznámku, že vzhledem k aktuálnímu fungování světa a mezinárodních vztahů je vhodné doplnit požadavek na mezinárodní uznání. Tento požadavek totiž tvoří „de iure“ aspekt státu, zatímco obsah Webberovy definice je aspektem „de facto“.

Autoři Robert H. Jackson a Carl G. Rosberg ve své publikaci „Why Africa's Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood“ rozebrali některé státy subsaharské Afriky z pohledu Webberovy definice státu. Došli k závěru, že ač jde o státy mezinárodně uznané, které jsou legitimními aktéry mezinárodních vztahů a podílí se například na hlasování v OSN, a tedy i na směřování lidstva, nejde z pohledu Webberovy definice o státy. Instituce v některých těchto zemích jsou totiž natolik nefunkční, že nejsou vůbec schopny aplikovat sílu a vymáhat právní řád. Chybí tedy empirická (de facto) část státnosti, reprezentovaná Webberovou definicí. Na základě této publikace jsou státy, které jsou mezinárodními aktéry, ač nemají vnitrostátní znaky státu někdy nazývány „de iure státy“ neboli „iuridical states“.

Z povahy těchto států je zřejmé, že jde zpravidla o státy slabé, respektive o státy v různých stádiích krize.[24] [25]

Opakem de iure států jsou de facto státy, definované Scottem Peggem jako „secesionistické [ve smyslu separatismu – poz. aut.] entity které trvají v čase, mají vlastní vládu, ovládají území, těší se podpoře obyvatelstva a neúspěšně se snaží o mezinárodní uznání“[26] Z toho plyne, že ač je stát de facto státem funkčním a může být dokonce státem silným, nejde o stát v mezinárodním právu uznávaný a tedy ani plnohodnotný.[27] Příkladem de facto států může být například Tchaj-wan, nebo Severokyperská turecká republika.

Strong state (Silný stát)

Rotberg považuje za silné státy ty, které jsou schopny efektivně poskytovat veřejně poskytované statky, zajišťují svému obyvatelstvu bezpečnost, umožňují vnitřní opozici, respektují lidská práva, daří se jim ekonomicky a mají plnou kontrolu nad svým územím. Silný stát není perfektní ve všech ohledech, nicméně je funkční a stabilní geopolitickou entitou. Má nízkou míru korupce a korupci aktivně potlačuje.[28] Od silného státu následně existuje lineární sestupná křivka reprezentující zhoršující se stav veřejných statků, lidských práv a legitimity vlády až ke státu rozpadlému (collapsed state). Na této křivce je možné vymezit mezistupně, podle toho, v jaké fázi či stadiu úpadku se stát nachází.

Weak state (slabý stát)

Stát slabý je jakási prostřední kategorie, funguje jako spojnice mezi dvěma protipóly a je to kategorie značně obsáhlá. Kromě termínů *weak state* je tato kategorie států nazývána také jako: *failing state (selhávající stát), fragile state (křehký stát), soft state (měkký stát)* nebo *state in crisis (stát v krizi)*.[29] Jak už jsem nastínil v části 3.1, stát, který je z pohledu integrity státu považován za slabý, nelze definovat na základě jeho územní rozlohy, ekonomické síly, geopolitické síly nebo vnitřního systému výkonu moci a poskytování služeb. Státy mohou být slabé z různých důvodů. Jejich slabost může být trvalá a hluboce zakořeněná, plynoucí většinou z etnických nebo náboženských konfliktů, nefunkčního politického systému, nedostatku zdrojů a z toho plynoucí chudoby, nebo z libovolných kombinací těchto problémů ve spojení s řadou dalších.

Slabost státu může být ale také náhlá a přechodná. Slabost plynoucí z neschopnosti zajistit veřejné služby a bezpečí může být zcela mimo kontrolu vlády konkrétního státu a relativně prosperující silný stát se může stát slabým ze dne na den. Důvodem prudkých a nekontrolovatelných změn je typicky působení ostatních států. Ukrajina se v důsledku agresivní invaze Ruské federace posunula během roku 2022 v hodnocení křehkosti států Fragile State Index (FSI) z 92. místa na místo 18.[30]

[24] JACKSON, ROSBERG
[25] JIHLAVEC in WAISOVÁ a kol., str. 24
[26] PEGG, předmluva
[27] JIHLAVEC in WAISOVÁ a kol., str. 24
[28] ROTBERG, str. 14
[29] SZUHAI
[30] Global Data | Fragile States Index

Podobně mohou zafungovat i vlivy přírodní a zejména v následujících letech můžeme očekávat prudký nárůst v úpadcích států způsobených změnou klimatu a environmentálními vlivy. Příkladem mohou být Šalomounovy ostrovy, ostrovní stát, který patří mezi nejohroženější klimatickými změnami. Přestože se v žebříčku FSI pohybuje v posledních 15 letech stabilně kolem 50. místa,[31] úbytek obyvatelné plochy v důsledku zvedání hladin oceánů a stále extrémnější počasí komplikuje život na Šalomounových ostrovech. Tento stát je sužován nedostatkem jídla, nutností přesídlování obyvatelstva a chudobou.[32] Dá se předpokládat, že pokud se bude situace konstantně zhoršovat, bude se zhoršovat i pozice Šalomounových ostrovů v žebříčku FSI a slabost tohoto státu se bude stupňovat, nehledě na snahy samotných obyvatel a vlády.

Stát vydávající se za silný

Státy vydávající se za silné jsou podle Rotberga zvláštním druhem slabých států, které splňují některé ukazatele slabosti státu, ale silou potlačují společenské projevy nefunkčnosti státu. Jedná se výhradně o autoritářské režimy či diktatury. Příkladem těchto států jsou: Severní Korea, Irák za vlády Saddama Husseina nebo Kambodža za vlády Pol Pota.[33]

V režimu, který umožňuje svému obyvatelstvu projevovat náladu vůči státu, nemůže tento stav nastat, neboť by vláda takového státu byla vyměněna, ještě před uchvácením veškeré moci a proejkcí *„falešné síly*“. Jedná se tedy o státy, které nezajišťují obyvatelstvu veřejné služby, jejichž instituce jsou částečně či zcela nefunkční, ekonomická situace je špatná a demokratické nástroje neexistují. Obvykle jsou jedinými funkčními složkami státu složky silové, které potlačují projevy nelegitimity státu a tím i jeho selhávání. Aspekty slabého státu vydávajícího se za silný se dají ilustrovat na příkladu Severní Koreje. Jedná se o stát, který nemůže být považován za zhroucený podle Rotbergových měřítek, protože jeho obyvatelstvo i území je jednotné, neexistuje otevřený odpor proti státu a vůdce Severní Koreje má prostřednictvím silových složek plnou kontrolu nad státem. Nemůže být ovšem řeč o státu silném, vzhledem k hluboké a neutuchající ekonomické krizi a pravidelně se opakujícím hladomorům.[34] Dá se rozumně předpokládat, že skutečná legitimita vedení Severní Koreje se blíží nule a stát je zde „držen pohromadě“ pouze násilím. Stát vydávající se za silný, jak ho označuje Rotberg, se v podstatě přesně překrývá s „uchváceným státem“ podle Jeana-Germaina Grose (viz. 3.3 4.).

Selhávající stát nebo selhavší stát (Failed state)

Termín „failed state“ použila v roce 1993 ve svém článku pro New York Times Madeleine Albright, když tímto termínem označila Somálsko, a argumentovala že je přítomnost amerických vojáků v Somálsku nutná, má-li se podařit posunout tuto zemi z kategorie „failed state“ do kategorie vznikající demokracie. Nejednalo se o první použití tohoto termínu, poprvé ho zřejmě použili Gerald Helman a Steven Ratner,[35] nicméně tento

[31] tamtéž
[32] RIDE, online: https://www.usip.org/publications/2023/11/climate-change-and-conflict-solomon-islands, navštíveno 7.4.2024
[33] ROTBERG, str. 14
[34] MACKENZIE, online: https://www.bbc.com/news/world-asia-65881803, navštíveno 7.4. 2024
[35] ROSS, online: Failed states are a western myth | Elliot Ross | The Guardian, navštíveno 7.4. 2024

článek přispěl k rozšíření termínu „failed state“ v širším povědomí. Zřejmě i v návaznosti na tento článek označil Noam Chomsky termín „failed state“ za pouhou nálepku, kterou vyspělé státy používají pro státy rozvojové, aby ospravedlnily zasahování do záležitostí těchto států pod záminkou pomoci.[36]

V českém jazyce je „failed state“ většinou překládán jako „selhávající stát“, což s sebou nese problém, protože v jazyce anglickém pracujeme s videm dokonavým, zatímco v jazyce českém s videm nedokonavým. Je problematické nazývat jeden stav dvěma slovy s velice odlišným významem, kdy jeden termín naznačuje ukončení procesu a stav víceméně konečný, zatímco termín druhý implikuje proces stále probíhající a stav ve kterém stát je jako jeden z průběžných bodů na sestupné křivce selhávání státu (viz. Obrázek 1).

Daniel Thürer, profesor práva na univerzitě v Curychu, říká, že termín „failed state“ je příliš široký, neboť jako selhání, či probíhající selhávání, lze chápat velice širokou škálu situací. Za selhání státu lze například považovat dvě situace na zcela opačném konci spektra, a to sice státy propadlé do anarchie, kde nefunguje žádná státní moc a stát není fakticky nijak řízen, stejně tak ale tyranské diktatury, kde je libovůli státní moci bezpodmínečně podřízeno úplně vše bez systému brzd a protivah. V obou těchto případech lze spatřovat selhání, nicméně je otázkou, zda je vhodné obsáhnout situace natolik odlišné jedním pojmem. Upřednostňuje tedy termín zhroucený stát („collapsed state“) jako přesnější a lépe definovatelný, čímž také slučuje tyto dva pojmy do jednoho společně s pojmem „disintegrated state“ (rozpadlý stát).[37] Rotberg problém opačných extrémů spadajících do jedné kategorie řeší kategorií států vydávajících se za silné (viz. výše), nicméně toto řešení není ideální.

Aby stát, který se vydává za silný, byl v Rotbergově pojetí ve skutečnosti státem selhávajícím, musel by zároveň splňovat další podmínky, které Rotberg předkládá, zejména neposkytování veřejných služeb a korupci ve státním aparátu. Pokud by tedy šlo o stát, který nesplňuje tyto konkrétní podmínky, nicméně zde vládne krutý, totalitní režim, nedodržující lidská práva, nemohli bychom ho považovat za stát slabý, nebo selhávající. Problém Rotbergova popisu selhávajících států je zejména v jeho kazuistické povaze, jde spíše o přiřazení jevů vyskytujících se v konkrétních státech k tomuto termínu než o komplexní a široce aplikovatelnou definici. Toto je pouze jedním z mnoha příkladů komplikovanosti terminologie a frustrujícího nedostatku konsensu v této problematice.

Dá se tedy říci, že selhávající stát je státem ve stavu rozpoznatelně horším než stát slabý, nicméně určit konkrétní znaky, podle kterých by bylo možné zařadit stát do kategorie států selhávajících, není snadné. To samozřejmě znamená, že není ani snadné definovat hranice státu selhávajícího. Pokud však akceptujeme dělení podle Rotberga, můžeme alespoň poměrně dobře definovat hranici mezi státem selhávajícím a státem zhrouceným. Stát selhávající, na rozdíl od státu zhrouceného, má totiž alespoň některé funkční instituce a faktickou vládu.

Zhroucený stát (collapsed state)

Kromě státu silného, jenž se nachází na zcela opačném konci škály, je stát zhroucený nejlépe definovatelným. Rotberg o takových státech mluví jako o „černých dírách, do kterých se propadlo selhavší společenství“. V takových případech neposkytuje stát už žádné služby,

[36] CHOMSKY, str. 107-108
[37] THÜRER, str. 733

nefungují žádné instituce a někdy neexistují ani oficiální zástupci takového státu. O obyvatelích zhroucených států nelze v pravém smyslu hovořit jako o občanech, neboť nemají občanská práva a jejich vztah se státem, ve kterém žijí je téměř neexistující a převážně formální. Stát ve stádiu zhroucení neplní úkoly, které státu, jakožto entitě, přísluší. Společnost se nespoléhá na pozitivní právo a jeho vymahatelnost legitimní silou, ale na právo silnějšího.[38]

Stav, kdy síla a násilí nejsou vyhrazeny státu, ale jsou privatizovány jako důsledek vakua moci, popírá samotnou Webberovu definici státu, je tedy možné považovat státy zhroucené za kvazi státy de iure.

Někteří autoři jako například Jean-Germaine Gros,[39] nebo Daniel Thürer[40] nerozlišují mezi pojmy „failed state" a „collapsed state" a slučují je do jedné množiny. Tento postup se zdá jako velice praktický. Vzhledem k množství pojmů a jejich nejasnému vymezení umožňuje sloučení blízkých pojmů mnohem jednodušší popis problematiky zhroucených států. S širším obsahem jednoho obecnějšího pojmu se Gross vypořádává rozdělením zhroucených států do pěti podkategorií. Tak zachovává na první pohled relativně přímočaré dělení na státy silné (ty nejsou v textu zmíněny, nicméně mohou být bezpečně presumovány), slabé a zhroucené.

3.3 Grosovo dělení

Jak jsem uvedl výše, Gros nerozděluje státy selhávající a zhroucené, nazývá je hromadně jako „failed states". Přichází ale s pěti podkategoriemi, které popisují vnitřní stav konkrétního zhrouceného státu. Díky tomuto rozdělení můžeme v zásadě určit, jaké konkrétní znaky musí stát vykazovat, aby mohl být považován za zhroucený. Jedná se o následující kategorie: 1. Anarchický stát 2. Fantomový stát 3. Anemický stát 4. Uchvácený stát 5. Potracený stát.[41]

Osobně nespatřuji hlavní přínos tohoto v dělení v samotných kategoriích a v zařazování skutečných států do nich, ostatně seznání, že například Libérie je anarchickým, nikoliv fantomovým státem nijak nepomůže Libérii samotné a zřejmě ani mezinárodnímu společenství ve snaze situaci řešit. Grosovo dělení je ale velice nápomocné při definování zhroucených států, obsahuje totiž velice odlišné situace a zařazuje je všechny do kategorie zhroucených států, byť příčiny tohoto stavu jsou odlišné. Je také důležité uvést, že tyto kategorie nejsou jednotlivé stupně a že státy by měly postupovat od jednoho typu k druhému. Znaky prezentované v Grosově dělení se mohou překrývat a mohou se velice dynamicky měnit.[42]

[38] ROTBERG, str. 19-20
[39] GROS, str. 455
[40] THÜRER, str. 733
[41] GROS, str. 459-461
[42] Tamtéž

Anarchický stát (Anarchic state)

V Grosově dělení je anarchický typ zhrouceného státu ekvivalentem „collapsed state“ v dělení podle Rotberga. Jde o stát de iure podle Jacksona a Rosberga. Státy anarchické jsou takové, kde nefunguje vůbec žádná centrální moc. Moc je zcela decentralizovaná a privatizovaná, tzn. je v rukou ozbrojených frakcí a je nerozeznatelná od fyzické síly. Důsledkem privatizace a decentralizace moci je také boj o moc, dochází tedy k ozbrojeným střetům mezi jednotlivými skupinami navzájem o moc bojujícími. Jde o extrémní případ úpadku státu. Reprezentantem tohoto stavu je Somálsko. Změna takového stavu a rekonstrukce anarchických států je velice náročná, vyžaduje totiž vybudování centrální moci zcela od základů.[43]

Fantomový stát (Phantom state)

Fantomový stát se může zdát běžnému pozorovateli totožný se státem anarchickým, život pro obyvatele fantomového státu taktéž není lepší, než by byl ve státu anarchickém. Rozdílem mezi státem fantomovým a státem anarchickým je přítomnost alespoň nějakého oficiálního nositele moci. [44] Státní aparát ve fantomovém státu povětšinou nesahá o moc dále, než je ochrana vládnoucích osob, jejich blízkých a jejich zájmů. Někdy jsou státní ozbrojené složky používány výhradně k teroru obyvatelstva, drancování a rabování a jsou zcela zaměnitelné s teroristy nebo násilnými milicemi. Lze ale určit vládnoucí autoritu a nejde tedy o zcela anarchický stát. Za stát fantomový lze označit například Středoafrickou republiku. Před občanskou válkou v roce 2012 v tomto státě existovala centrální moc s poměrně významnou silou, nicméně síla byla používána téměř výhradně k teroru civilního obyvatelstva.[45]

Od fantomových států ve smyslu zhroucených států s fantomovou centrální mocí je třeba odlišovat fantomové státy, jakožto název někdy používaný pro mezinárodně neuznaná území, která se za státy vydávají (kvazi státy de facto). (S)

Anemický stát (Anaemic state)

Anemický stát je podobný státu fantomovému, existuje tu státní moc, byť je velice slabá (někdy nesahá dál než za hranice hlavního města). Většina území je mimo dosah státní moci, státního aparátu a institucí a panuje zde bezpráví, popřípadě právo silnějšího. Hlavním rozdílem oproti státu fantomovému je pak jakási snaha o alespoň minimální fungování státních institucí a poskytování základních služeb.[46]

Podle Grose existují dva důvody, proč se stát stal anemickým:

[43] Tamtéž
[44] Tamtéž
[45] https://www.crisisgroup.org/africa/central-africa/central-african-republic/central-african-republic-anatomy-phantom-state, navštíveno 4.5. 2024
[46] GROS, str. 459-461

1. Centrální vláda je oslabována bojem s polovojenskými jednotkami (Gros uvádí konkrétně protipovstalecké jednotky, z pohledu autora této práce jde ale o přílišné zúžení a neexistuje důvod, proč by nemohlo jít i o jiné ozbrojené jednotky prahnoucí po moci). Tuto situaci lze řešit pouze vojenským vítězstvím a upevněním moci státního aparátu, popřípadě uzavřením dohody mezi aktéry konfliktu.
2. Stát nezvládl udržet krok s pokrokem doby a státní aparát je natolik zastaralý, že téměř vůbec nefunguje. Tento stav je způsoben nárůstem populace a přehlcením nabídky, kterou je schopen stát poskytovat, poptávkou ze strany obyvatel. To vede k rostoucí autonomii institucí a k privatizaci moci jednotlivými lidmi ve státní správě, jejichž napojení na centrální moc je slabé až neexistující. Útěchou pro obyvatele anemických států v tomto stavu může být relativně snadná rekonstrukce a naděje na zlepšení situace.[47]

Uchvácený stát (Captured state)

Stát uchvácený netrpí, na rozdíl od případů zmíněných výše, nepřítomností centrální moci. Moc v uchváceném státě existuje, a dokonce disponuje značnou silou. Selhání v uchváceném státu spočívá v tom, že centrální moc chrání výhradně jen vlastní zájmy. Uchvácení tedy spočívá v uzmutí státního aparátu a státní moci jen pro vlastní účely, stát neplní své funkce ne proto, že nemůže, ale protože nechce. Jako příklad státu uchváceného uvádí Gros Rwandu.[48]

Nabízí se srovnání se státem fantomovým, ve kterém je situace podobná, nicméně rozsah státního aparátu je mnohem menší, ve státu fantomovém existuje jen naprosté minimum státních institucí, které jsou také uchváceny nositeli moci, ovšem rozsah samotného *státu* je nesrovnatelně menší, ve státu fantomovém, jak název napovídá, existuje pouze nejasný přízrak státnosti. Další srovnání je možné se „státem vydávajícím se za silný“, tento termín, používáný Robertem Rotbergem, se významově téměř úplně kryje se státem uchváceným a je s ním zaměnitelný.

Potracený stát (Aborted state)

Potracený stát, nebo také stát, který selhal *in vitro* (ve zkumavce), je stát, který neobstál při svém vzniku, a představitelé vlády v něm nikdy zcela neuchopili moc. K této situaci může dojít, když nepanuje uvnitř vznikajícího státu shoda na klíčových aspektech a určitá část, nebo více částí populace nesouhlasí se způsobem, jakým stát vzniká. Jako příklad potraceného státu uvádí Gros Bosnu a Hercegovinu v první polovině devadesátých let.[49]

Bosna a Hercegovina se vydala cestou nezávislosti jakožto nástupnický stát po Jugoslávii, ovšem proti vůli početné menšiny bosenských Srbů, kteří tvořili zhruba 33% obyvatelstva tohoto vznikajícího státu. Ještě během ustavování nového státu došlo k povstání

[47] Tamtéž
[48] Tamtéž
[49] GROS, str. 461

Srbů, kteří vyhlásili vlastní republiku a následně totéž učinili i bosenští Chorvaté. Následovala válka, ve které zemřelo více než 100 000 lidí. V tomto případě nemohli nositelé moci v Bosně a Hercegovině zabránit selhání státu, protože k selhání došlo ještě předtím, než stihl vzniknout a než tito představitelé státu začali reálně disponovat mocí.[50]

3.4 Rotbergovo dělení

Obecné Rotbergovo dělení států podle stavu, ve kterém se nacházejí, jsem už představil v *obrázku 1* a v části 3.2. V této části popíšu některé detailnější úvahy a podkategorie, se kterými autor pracuje.

Silné státy

„Místa záviděníhodného klidu a pořádku“. Silné státy svrchovaně ovládají svoje území, poskytují kvalitní veřejné služby, dodržují lidská práva a daří se jim ekonomicky.[51]

Slabé státy

Kategorie slabých států je zřejmě nejširší. Obsahuje veškeré představitelné situace mezi silným, dobře fungujícím státem a selháním, které s sebou nese násilí, utrpení a smrt. Právě protože jde o nejširší kategorii, je potřeba ji detailně popsat, a právě protože obsahuje nejrozmanitější situace, je složité ji popsat. Rotberg předkládá tři poměrně široké kategorie, rozdělené ne nutně na základě znaků, které jednotlivé státy vykazují, ale na základě směřování státu a jeho vyhlídek. Aby bylo možné určit směřování státu, je samozřejmě nutné detailně studovat situaci v každém státu, což je ale stejně proces pro celou problematiku nevyhnutelný. Rozdělení slabých států podle Rotberga tedy neumožňuje prvoplánové dělení, ale umožňuje dělení na základě jednoho měřítka, kterým je prognóza budoucího vývoje.

a. První typ: Směřující ke zhroucení

Prvním druhem jsou státy, které směřují ke zhroucení. Jde o státy, které zatím „nevykazují znaky státu zhrouceného, nicméně mají zřetelný potenciál se jím stát.“ Důvodem tohoto potenciálu může být sestupná tendence stavu státu, nebo křehkost aktuálního státního zřízení, jehož svržení by znamenalo propad státu do stavu zhroucení. Státy směřující ke zhroucení mají možnost zlepšit svoji situaci, nejde o nevyhnutelný osud, byť jejich aktuální prognóza není dobrá.

Jako příklady států směřujících ke zhroucení uvádí Rotberg: Keňu (*Postavení ve Fragile state index 2006: 33. místo, 2014: 18. místo, 2023: 35. místo*), Nigérii (2006: *22. místo, 2014: 17. místo, 2023: 15. místo*) nebo Kyrgyzstán (*2006*: *28. místo, 2014: 58. místo, 2023: 69. místo*). [52] [53] Na příkladu uvedených států je vidět problém s členěním na základě prognózy. Přestože jde o prakticky užitečný koncept, který nám může demonstrovat rizikovost konkrétních států, naráží tato metoda na již zmiňovanou dynamičnost a fluiditu stavů států, a proto je téměř nemožné přesně předpovídat vývoj v dlouhodobějším časovém měřítku.

[50] https://www.icty.org/en/about/what-former-yugoslavia/conflicts, navštíveno 24.5. 2024
[51] ROTBERG, str. 14
[52] https://fragilestatesindex.org/global-data/
[53] ROTBERG, str 27

Pokud tedy chceme členit státy na základě prognózy, je podle mého názoru nutné pracovat buď v krátkém časovém horizontu jednotek let, nebo pracovat s jevy které jsou téměř jisté a neodvratitelné, jako je globální změna klimatu.

b. Druhý typ: Hrozící zhroucení

Státy, kterým hrozí zhroucení, jsou druhou kategorií. Jedná se o ty státy, které se potýkají s vnitřními problémy, které mohou v budoucnu způsobit kolaps, nicméně v aktuální době se jim daří tyto problémy zvládat a nejsou akutně ohroženy kolapsem. Mezi momentálně zvládnuté hrozby může patřit například etnický nebo náboženský rozkol nebo křehké příměří v nedávno skončené válce.

Jako příklad státu, kterému hrozí zhroucení, uvádí Rotberg Libanon na začátku 21. století.[54] Po občanské válce, která v Libanonu skončila v roce 1990, byl Libanon okupován vojsky Izraele a Sýrie. Zatímco se Libanon vzpamatovával z občanské války, bylo klíčové udržet příměří se sousedními státy a zajistit mír a klid potřebný k rekonstrukci státu. To se nepodařilo a v roce 2006 došlo k 34denní válce s Izraelem, která nezpůsobila zhroucení, nicméně přinesla další utrpení pro obyvatelstvo a znamenala krok zpět ve vývoji státu.[55]

c. Třetí typ: Trvale křehké

Trvale křehké jsou státy, které do jisté míry popírají dynamickou náturu slabých států. Zůstávají trvale v určité krizi, která se nezhoršuje ani nezlepšuje. Problémem této klasifikace je, jako obvykle v problematice stavů států, časový horizont. Robert Rotberg uvádí Haiti, jako příklad trvale křehkého státu, odsouzeného ke zdánlivě nekonečnému limbu krize. Uvádí, že Haiti, ač zmítané závažnými problémy, je trvale pouze státem slabým, protože díky své etnické a náboženské jednotě je odolné vůči vznikajícím povstaleckým frakcím a vnitrostátnímu násilí mezi jednotlivými skupinami obyvatel.[56] Od vydání knihy *When states fail* uběhlo v době psaní této práce 20 let a současný stav Haiti naplňuje v podstatě všechny znaky zhrouceného státu.[57] Aktuální stav Haiti je dalším důkazem, že vývoj stavu státu je velice těžko předvídatelný v krátkém časovém horizontu a téměř nepředvídatelný v horizontu dlouhém. Mluvíme-li o státech „trvale křehkých“, je vhodné aplikovat tuto kategorii od pozorovatelné minulosti, po blízkou budoucnost, a nepředpokládat, že tento stav bude trvat i do budoucna.

Selhávající

Termín „selhávající stát“ (failing state) používá Rotberg jen zřídka. Většinou ho slučuje se státem selhaným. Jedná se tedy o jakýsi poslední předstupeň selhaného státu.[58]

Selhavší

Failed states (státy, které selhaly), jsou podle Rotberga „…napjaté, hluboce rozdělené, nebezpečné a činí si na ně nárok frakce ve vzájemné válce.“. Pro selhavší státy je charakteristická občanská válka, popřípadě jiná forma násilných nepokojů. Násilí přichází obvykle seshora i zespoda, tzn. právo a pořádek vzaly za své a násilí používají jak složky státu,

[54] ROTBERG, str. 27
[55] KINGSTON, OCHSENWALD, online: https://www.britannica.com/place/Lebanon/History
[56] ROTBERG, str. 29
[57] Viz. kapitola 7
[58] ROTBERG, str. 21, 24, 32

tak nestátní aktéři, proti sobě navzájem i proti civilnímu obyvatelstvu. Stát slabý se stává státem selhavším, právě když přijde o monopol na násilí. Za další znaky selhavšího státu považuje Rotberg: ztátu kontroly nad částmi území, nepotlačovanou kriminalitu, neposkytování veřejných služeb, nefunkční instituce, nefunkční nebo neexistující dělbu moci, korupci, zanedbanou až zničenou infrastrukturu a samozřejmě špatnou ekonomickou situaci většiny obyvatel jakožto i státu samotného.[59]

Zhroucené

Jak jsem už popsal výše, zhroucené státy (collapsed states) považuje Rotberg za zvláštní případ států selhavších. Definuje je stejně jako Gros definuje státy anarchické. Služby jsou privatizovány, neexistuje centrální autorita, jedná se o naprosté vakuum státní moci, které je vyplněné nestátními aktéry na základě práva silnějšího.[60]

3.5 Dělení pro účely této práce

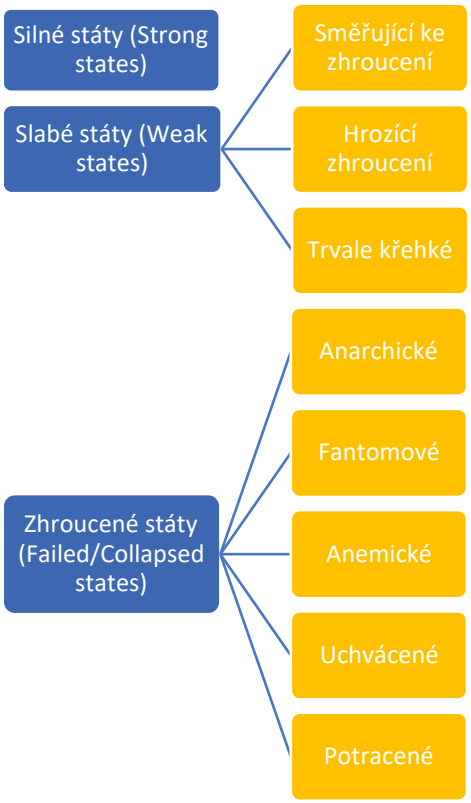

Vzhledem k výše popsanému a k nutnosti jednotného a jasně definovaného pojmosloví pro účely koherence této práce, jsem se rozhodl pro „hybridní“ dělení, které kombinuje prvky, se kterými přišli různí autoři. V celé svojí práci budu pracovat se třemi základními kategoriemi, a sice: 1. Silné státy, 2. Slabé státy, 3. Zhroucené státy. Bude-li to třeba, budu také používat podkategorie slabých států podle Roberta Rotberga (viz. 3.4 b.) a podkategorie zhroucených států podle Jean-Germaine Grose (viz. 3.3).

Tento systém pojmosloví jsem zvolil, protože pro účely psaného textu zachovává pro čtenáře přehledné a snadno zapamatovatelné tři základní stupně stavu státu, které jsou z mého pohledu dostatečné pro pokrytí většiny témat. Jednotlivé subkategorie poté umožňují bližší specifikaci, například pro účely rozdělení několika států, které by spadaly do jedné z relativně širokých základních kategorií, ale lišily se svým faktickým stavem natolik, že by je bylo třeba odlišit.

[59] ROTBERG, str. 15-19
[60] ROTBERG, str 19-20

4 Zhroucené státy

4.1 Charakteristika

Pro všechny poddruhy zhroucených států je typický jeden znak: stát neplní svoje funkce. Ke zhroucení může vést celá řada důvodů, nicméně aby ke zhroucení došlo, musí stát přestat zajišťovat vnitřní bezpečnost.[61] Z historického pozorování ve státech, které se dostaly do bodu zhroucení, víme, že všeobecné násilí je průvodním jevem tohoto procesu.[62] Zhroucené státy jsou proto ze všech stavů států nejnebezpečnější, zejména pro vlastní obyvatelstvo, ale i pro ostatní státy. Fakt, že stát postrádá funkční vládu, schopnou udržet si monopol na násilí a kontrolu nad územím, znamená, že se faktického výkonu moci lokálně ujímají nestátní ozbrojené skupiny.[63] Tyto skupiny si žijí vlastním životem a mohou být velice brutální.[64] Násilí ze strany polovojenských uskupení znamená jak přímé ztráty na životech civilního obyvatelstva, tak i nepřímé utrpení a smrt způsobené vedlejšími jevy jako hladomor nebo vysídlení obyvatelstva.[65] Ovšem násilí může přicházet i ze strany oficiální armády státu, pokud nějaká dosud existuje (to se týká hlavně států uchvácených či fantomových, tedy zhroucených států ve kterých existuje alespoň nějaká státní moc, která disponuje alespoň nějakou vojenskou silou). Nebezpečnost spočívá hlavně v nepředvídatelnosti chování nestátních ozbrojených skupin, které se, ze své podstaty, neřídí právem, neboť jejich samotná existence je ve většině případů protiprávní. Míra nebezpečnosti je pak odvislá od mnoha faktorů. Důležitými faktory jsou cíle a motivace ozbrojených skupin, které ve zhrouceném státu figurují, jejich početní a vojenská síla, zda mají k dispozici zbraně hromadného ničení a podobně.

4.2 Příklady zhroucených států a průběh zhroucení

a. Somálsko

Začnete-li s výzkumem tématu zhroucených států, narazíte velice rychle, nejspíše v řádu minut, na Somálsko. Somálská republika, jakožto jednotný a nezávislý stát, vznikla 1.7. 1960, osamostatněním a spojením dvou kolonií, Britského Somálska a Italského Somálska.[66] Externím pozorovatelům se jednotné Somálsko zdálo jako logická cesta bez zásadnějších potenciálních problémů a někteří autoři hovoří i ve 21. století o Somálsku jako o zemi, která je etnicky, nábožensky a jazykově jednotná, a tudíž by neměla být náchylná k vnitřním konfliktům.[67] Skutečnost je ovšem jiná a „jednotné“ Somálsko bylo od počátku státem s hlubokými neshodami a vnitřními problémy. Obyvatelé sjednoceného Somálska se mezi

[61] ROTBERG, str. 12
[62] THÜRER, str. 730-732
[63] KLARE, str. 126
[64] ALBRIGHT
[65] tamtéž
[66] https://www.britannica.com/place/Somalia/Revolt-in-British-Somaliland, navštíveno 10.6.2024
[67] ROTBERG, str. 21

severem a jihem zásadně lišili stylem života, kulturou, způsobem obživy a rodinnými zvyky. Jazyková situace byla také značně komplikovaná, v zemi existovalo mnoho nářečí, v některých částech se dokonce hovořilo zcela odlišnými jazyky. V „jednotném“ Somálsku se mimo jiné hovořilo: somálsky, svahilsky, anglicky, italsky a jazykem mai mai.[68] Tyto neshody se projevily v referendu o přijetí ústavy v roce 1961, kdy nepočetné obyvatelstvo severní část země hlasovalo převážně proti, nebo nehlasovalo vůbec.[69] Ústava byla přesto v referendu schválena, když pro bylo více než 90 % hlasů.[70] Somálská republika byla nefunkční, zkorumpovaná[71] a nejednotná, což se projevilo mimo jiné tím, že Somálsko mělo v šedesátých letech dvacátého století druhý nejvyšší počet politických stran v přepočtu na obyvatele na světě.[72]

V roce 1969 proběhl v Somálsku puč a moci se ujal generál Mohamed Siad Barre. Okamžitě po převzetí moci zrušil Barre ústavu a zakázal veškeré způsoby politického sdružování. Jako režim pro Somálsko pod jeho vládou zvolil vědecký socialismus a začal bourat v Somálsku etablovaný kmenový systém. Vytvořil nový bezpečnostní aparát, který byl zcela pod jeho kontrolou. Klíčovou událostí pro další vývoj země se stala válka o Ogaden (oblast náležející sousední Etiopii obývanou převážně etnickými Somálci). Somálsko ve válce neuspělo a kromě devastující porážky zasáhl zemi také příliv uprchlíků, etiopských Somálců. Do země přišlo přes milion uprchlíků a v severní části země tvořili uprchlíci zhruba 25 % obyvatelstva. Prohraná válka a neutěšená situace pro obyvatelstvo vedly k pokusu o puč, který Barreho režim úspěšně potlačil. Na severu země vznikly však nestátní polovojenské odbojové organizace jako například: SSDF (Somali Salvation Democratic Front – Demokratická fronta somálské spásy) a SNM (Somali National Movement – Somálské národní hnutí) nebo SPM (Somali Patriotic Movement – Somálské patriotické hnutí). Siad Barre zareagoval na vznikající odbojové organizace silou a rozpoutal tak občanskou válku mezi somálskou armádou a povstalci.[73]

Občanská válka měla, mimo jiné, za následek zhruba 100 000 obětí, převážně na severu země, ztrátu dobytka, která se odhaduje až na 50 % předválečného stavu, a rozsáhlé zničení vodních zdrojů, které byly úmyslně otráveny nebo odstřeleny výbušninami.[74] Válka se pro Barreho režim nevyvíjela dobře a ke konci roku 1990 už somálská armáda pod Barreho vedením kontrolovala jen malou část hlavního města. Somálsko se stalo ze státu uchváceného státem fantomovým. Barreho vojska ztratila absolutní kontrolu i nad přístavem a letištěm v hlavním městě Mogadišu, což znemožnilo dopravu vojenské pomoci od Barreho spojenců.[75] V této fázi občanské války přestaly existovat veškeré státní instituce. Jediným projevem existence státní moci byly „červené barety“, Barreho osobní vojáci. Siad Barre utekl v lednu 1991 z Mogadišu s miliony dolarů a povstalci ohlásili vítězství.[76] Události, které následovaly, nelze popsat lépe než úslovím *„z bláta do louže“*.

[68] AHMED, HERBOLD, str. 115
[69] tamtéž
[70] Elections in Somalia (tripod.com)
[71] ROTBERG, str. 21
[72] AHMED, HERBOLD, str. 116
[73] AHMED, HERBOLD str. 118
[74] AHMED, HERBOLD str. 119
[75] INGRIIS str. 221
[76] tamtéž str. 230

Barreho útěk znamenal také zmizení posledních zbytků státní moci. Vzhledem k množství frakcí, které se války účastnily, a tradiční struktury somálské společnosti rozdělené do klanů, nikdo Barreho místo nezaujal a nedošlo k nastolení nové vlády. Státní moc opustila Somálsko s Barrem a ze státu fantomového se stal stát anarchický.[77] Nastolit jakoukoliv vládu bylo o to složitější, že takřka všichni obyvatelé Somálska byli po občanské válce ozbrojeni. Organizace USC (United Somali Congress – Spojený somálský kongres) sice tvrdila, že v zemi drží moc, fakticky ale neměla jakoukoliv vůdčí strukturu a vnitřní organizace a hierarchie se zcela řídily klanovou příslušností členů.[78] V reakci na ještě vystupňovanou úroveň násilí došlo v OSN k vytvoření mise UNOSOM, následované misí UNOSOM II. Po dohodě s prezidentem Georgem W. Bushem, vykonaly americké vojenské jednotky, pod záštitou UNOSOM, ve zcela zhrouceném Somálsku vojenskou intervenci.[79]

Somálsko bylo zhrouceným státem dávno předtím, než nositel posledních několika střípků státní moci utekl do sousední Etiopie. Po dosažení cíle občanské války a svržení diktátora se ovšem situace pro Somálce nezlepšila. Obnovit státní aparát, který byl téměř zcela zničen řadu let předtím, než de facto zanikl, by byl úkol nesmírně složitý i pro jednotnou opozici svrženého režimu. Pro opozici znesvářenou klanovou rivalitou šlo o úkol v podstatě nemožný. V zemi, kde byl každý ozbrojen, tedy zavládlo právo silnějšího společně s obyčejovým právem klanů, bez jakékoliv státní moci nebo jejích představitelů.

b. Sierra Leone

Zhroucení Sierry Leone proběhlo, stejně jako v případě Somálska, v devadesátých letech dvacátého století. Sierra Leone, malý stát na západním pobřeží Afriky, získala nezávislost na Velké Británii v roce 1961, má tedy, pro zhroucené státy typickou, koloniální minulost. Prvních 6 let existence se Sieře Leone vedlo relativně dobře, v zemi fungovaly demokratické procesy a instituce. V roce 1967 ovšem došlo k vojenskému puči, poté co armáda zabránila nástupu nově zvolené strany APC, která byla do těchto voleb stranou opoziční a vedenou Siakou Stevensem.[80] Následoval rok vlády armády a pučů uvnitř armády mezi různými důstojníky, dokud nebyl v roce 1968 Siaka Stevens pozván zpět z exilu, načež se ujmul pozice předsedy vlády.[81]

Stevens rozvrátil téměř všechny demokratické instituty Sierry Leone a stal se autoritářským vůdcem. Za dobu vlády jeho a jeho nástupce, Josepha Momoha, která trvala mezi lety 1968 a 1992, došlo k vytvoření státu jedné strany, kompletnímu ovládnutí politiky a destrukci státních institucí. Ještě před začátkem občanské války v roce 1992 byla Sierra Leone státem velice slabým, ne-li zhrouceným.[82] Ekonomika Sierry Leone byla v troskách. Částečně kvůli klesajícím cenám kakaa, jednoho z hlavních vývozních artiklů, a částečně kvůli korupci a nelegálnímu pašování diamantů a zlata, hlavních dvou vývozního artiklů. Státní zaměstnanci nedostávali zaplaceno, Freetown, hlavní město Sierry Leone, byl většinu času bez elektřiny.[83]

[77] tamtéž str. 242
[78] tamtéž str. 243
[79] WALTHER, str. 222-226
[80] TUNDE, str. 3
[81] BABAFEMI, str.
[82] TUNDE, str. 3
[83] Tamtéž, str. 18–20

Na začátku devadesátých let byla pozice prezidenta Momoha již velice slabá. Zoufalá ekonomická situace způsobila jeho všeobecnou nepopularitu a jeho nešikovné politické kroky způsobily, že si znepřátelil dvě největší a nejvlivnější etnické skupiny v zemi. V tomto prostředí nechybělo k občanské válce mnoho. Nakonec vypukla v roce 1992, v souvislosti s občanskou válku v sousední Libérii, když se boje přenesly i na území Sierry Leone.[84]

Občanská válka s sebou přinesla také puč proti prezidentu Momohovi. Když velitelé armády viděli vývoj bojů proti rebelské organizaci RUF (Revolutionary United front), svrhli prezidenta Momoha a státní moc v zemi převzala vojenská junta.[85] V roce 1996, stále během zuřící občanské války, proběhly v zemi volby a byl zvolen nový prezident Ahmad Tejan Kabbah. Tento návrat k občanské formě vlády ovšem netrval dlouho a prezident Kabbah byl v roce 1997 svržen dalším vojenským pučem.[86] Občanskou válku ukončila v roce 2002 až kombinovaná intervence afrického vojenského uskupení ECOMOG, modrých přileb OSN a britských speciálních jednotek.[87] Právě britská intervence je považována za klíčovou a jedná se o poměrně vzácný případ, kdy zahraniční intervence splnila svůj účel, a byla obecně vítána obyvateli státu, kterého se týkala.[88]

Sierra Leone je 22 let po konci občanské války relativně stabilní zemí s funkčním bezpečnostním aparátem.[89] Fragile States Index řadí Sierru Leone za rok 2023 na 51. místo, vedle Turecka a Ruské federace.[90]

4.3 Mezinárodněpolitický a mezinárodněprávní aspekt

Zhroucení státu je, jak vidno z výše popsaného, proces násilný, nebezpečný, a tudíž vysoce nežádoucí. Je proto v zájmu mezinárodního společenství reagovat, a intervenovat. Už předmluva Charty OSN mluví o „víře v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů žen a národů velkých i malých“, o „zachování spravedlnosti a úcty k závazkům plynoucím ze smluv a jiných pramenů mezinárodního práva“ a o „sociálním pokroku a zlepšování životní úrovně ve větší svobodě“.[91] Právě hodnoty jako lidská práva, spravedlnost, životní úroveň a svoboda jsou ve státech ovládaných skupinami ozbrojenců, bez dosahu práva a centrální moci, zásadně ohroženy. Hlavním cílem OSN je pak, jak je zřejmé z článku 1 odstavce 1, udržovat mezinárodní mír. I v tomto jsou zhroucené státy relevantní entitou. Stát, který nekontroluje svoje území, nemůže ani zaručit bezpečnost sousedním státům. Některé ozbrojené skupiny jsou poté agresivní i mimo hranice státu, ve kterém

[84] Tamtéž, str. 21
[85] Tamtéž, str. 22
[86] KANDEH, str. 105–109
[87] BABAFEMI, str. 68
[88] Sierra Leone: one place where Tony Blair remains an unquestioned hero | Sierra Leone | The Guardian, navštíveno 15.7.2024
[89] ASADU, Chiendu, online: 13 Sierra Leone military officers are under arrest for trying to stage a coup, a minister says | The Independent, navštíveno 15.7.2024
[90] Global Data | Fragile States Index
[91] Charta OSN, předmluva

působí. Aktuálním příkladem tohoto jevu jsou například ozbrojené útoky jemenských Hútíů na lodní dopravu v Rudém moři.[92]

V praktickém přístupu ke zhrouceným státům potom mezinárodní právo naráží na některé protichůdné principy. Na jedné straně stojí principy kontinuity států a zákazu použití síly, na druhé pak právo na sebeurčení. Při potenciálních intervencích je proto třeba důkladně zhodnotit situaci a dobře zvolit kroky, které mají být provedeny. Zvláštností zhroucených států je potom faktické odmítnutí zásady nevměšování. Lidská práva jsou v tomto případě považována za objekt více chráněný než vnitřní záležitosti státu a právo vládnout, obzvláště pokud jde o vládu, která fakticky nedrží žádnou moc nebo ani neexistuje.[93] Právní rámec k intervencím v případě zhroucených států tvoří, kromě samotné charty OSN, také několik rezolucí Rady bezpečnosti OSN, klíčová je rezoluce číslo 794 z roku 1992, týkající se tehdejší situace v Somálsku. Touto rezolucí navázala Rada bezpečnosti na několik předchozích rezolucí (733, 746, 767…) a určila, že míra utrpení populace Somálska, ve spojení s blokováním humanitární pomoci, představuje ohrožení mezinárodního míru, přestože šlo o konflikt vnitrostátní.[94] Právě rozhodnutí, že i vnitrostátní konflikt může být ohrožením mezinárodního míru, je klíčové, protože umožňuje aplikaci článku 39 a následujících Charty OSN na zhroucené státy. To v praxi znamená, kromě mírových opatření, zejména opatření s použitím síly, na základě rozhodnutí Rady bezpečnosti OSN.

Právě v otázce použití síly jsou zhroucené státy z mezinárodněprávního pohledu také specifické. Přestože charta OSN jednoznačně říká, že mají být upřednostněna mírová řešení, historicky, například v případě UNOSOM II, se u zhroucených států sahalo rovnou k ozbrojené intervenci. Důvodem je ten prostý fakt, že v případě zhroucených států neexistuje agresor, proti kterému by mohly být použity mírové prostředky řešení sporů. Ekonomické sankce vůči zhroucenému státu by měly za následek eskalaci strádání civilního obyvatelstva, což by byl krok značně kontraproduktivní, vzhledem k výše popsanému odůvodnění zásahů ve zhroucených státech, jakožto intervencí v zájmu ochrany lidských práv.[95]

5 Indikátory a určování stavu státu

5.1 Fragile States Index

Fragile States Index je systém hodnocení států a jejich řazení, vytvořený organizací Fund for Peace. FFP je nezávislá nezisková organizace založená v roce 1957 v San Franciscu ve Spojených státech amerických. Původním cílem této organizace byl, vzhledem k tehdejší studené válce, monitoring jaderné hrozby a zabránění šíření jaderných zbraní cestou filantropie. Postupem času a kvůli změnám ve světě se Fund for Peace přeměnil z organizace

[92] WAKIN, Michael, Associated Press: A suspected attack by Yemen's Houthi rebels strikes a ship in the Red Sea - ABC News (go.com), navštíveno 15.7.2024
[93] THÜRER, str. 737-738
[94] Resolution 794 (1992) / (un.org)
[95] THÜRER, str. 739

pasivní, zaměřené na finanční podporu, na organizaci aktivní, která si klade za cíl aktivně řešit problematiku slabých států.[96]

Hlavní náplní práce Fund for Peace je analýza dat a shromažďování informací s cílem chránit lidská práva a předcházet humanitárním katastrofám a ozbrojeným konfliktům. Informace a zpracovaná data od FFP mají sloužit jako včasné varování pro mezinárodní i vnitrostátní orgány schopné reagovat na hrozící rizika a také jako základ pro nejefektivnější reakci na tato rizika. Za tímto účelem spravuje FFP dva indexy: Fragile States Index (dále FSI) a State Resilience Index (index odolnosti státu). V této práci se budu věnovat pouze indexu FSI, protože metodologie obou indexů je velmi podobná a plní podobný účel. Nepovažuji tedy za zvlášť přínosné rozebírat oba žebříčky.

Fragile States Index má za cíl převést složitou problematiku stavů států do čísel a vytvořit žebříček na základě „křehkosti" (slabosti) států. S měřením a sestavováním žebříčku začal FFP v roce 2005. Pojem „křehký" stát je zde použit jako synonymum pro stát slabý (viz. 3.2 c).

V letech 2005–2014 se index nazýval „Failed State Index", sami autoři přiznávají, že tento název zvolili s cílem upoutat pozornost. Termín „failed state" měl posloužit jako tzv. buzzword a vyvolat kontroverze,[97] což se také stalo. Přestože Fund for Peace žádný ze států za „failed state" neoznačil, jedná se o příklad zneužívání a bulvarizace termínu. Postupně probíhaly diskuze o změně názvu indexu k názvu méně stigmatizujícímu, neboť termín „failed state" s sebou nese předpoklad konečnosti, zatímco realita států je dynamická a zejména mimo nejhůře hodnocené státy nelze mluvit o konečném selhání.[98] Ke změně názvu došlo v roce 2014, kdy se index přejmenoval na „Fragile States Index". Tento název byl zvolen zřejmě proto, aby mohla být zachována zkratka FSI, a je používán dodnes. Změna názvu ovšem není ideální, protože je do jisté míry stále stigmatizující. Příležitost pro změnu názvu mohla být využita lépe a mohl být zvolen název zcela neutrální. Jako například „State stability index", jak poukazuje ve svém článku Heath Pickering.[99]

[96] The Fund for Peace
[97] From Failed to Fragile: Renaming the Index | The Fund for Peace, navštíveno 3.5. 2024
[98] PICKERING: Terminology twist: from failed states to fragile states | The Strategist (aspistrategist.org.au), navštíveno 3.5. 2024
[99] tamtéž

a. Metodologie

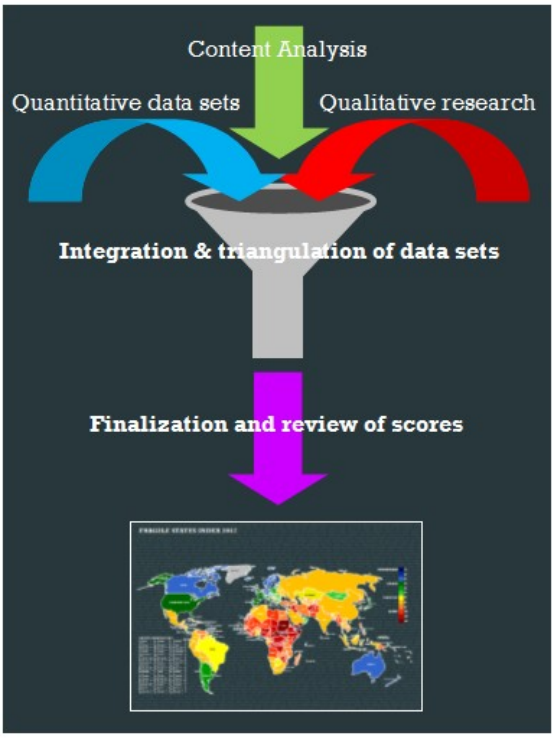

fragilestatesindex.org/methodology

Mezi nejčastější otázky v problematice zhroucených států patří „Jak poznáme, že jde o zhroucený stát?“ a „Kde je hranice toho, kdy je stát už zhroucený?“. Odpovědět na tyto otázky je nesmírně složité, v teoretické rovině do jisté míry prezentují rámec zhroucených států odborní autoři, které jsem už v této práci citoval (Thürer, Rotberg, Gros…), pokud jde ale o praktické pozorování a vyvozování závěrů v praxi a napříč státy, poskytuje metodologie organizace Fund for Peace poměrně propracovaný a komplexní postup pro přenesení často velice složité situace ve státu do uchopitelných dat. Samozřejmě systém, který společenským problémům, občanské válce, nebo politické situaci přiřazuje číselné hodnocení nemůže být perfektní a může evokovat jakousi *„Česko–Slovenskou filmovou databázi lidského utrpení“*, nicméně postup, který k samotnému hodnocení vede, je robustní a komplexní a zaslouží si pozornost pro účely zkoumání slábnutí a zhroucení států.

Základem pro tvorbu indexu křehkosti státu je systém CAST (Conflict Assessment System Tool). Jedná se o metodologický nástroj vyvinutý organizací Fund for Peace k měření ohrožení státu konflikty. Jako vstupní data používá CAST veřejně dostupná data, kombinuje kvantitativní i kvalitativní výzkum a předkládá zpracovaná výstupní data. Účelem CASTu je vytvořit ze široké škály vstupních dat o konkrétním státu souhrnné hodnocení situace ve formě číselného ukazatele stavu státu.[100]

Finální hodnocení vychází z dílčích hodnocení indikátorů stavu státu v poměru ke schopnostem státu ustát krize a řešit problémy. Indikátory reprezentují jednotlivé elementy společnosti a státu, které autoři považují za rozhodující pro fungování státu jako takového. Fund for Peace používá 12 indikátorů, rozdělených do 4 kategorií. Každý hodnocený stát je ohodnocen od 0 (nejstabilnější) do 10 (nejrizikovější) v každém ze 12 indikátorů. Výsledné hodnocení státu jako celku je kompilací hodnot jednotlivých indikátorů. Hodnocení indikátorů od 0 do 10 je založeno na příkladech, přiražených každému stupni, historické komparaci a individuálním uvážení hodnotících odborníků.[101] Indikátory jsou následující:

Indikátory sociální: S1, S2, X1

Indikátory S1, S2 a X1 tvoří kategorii indikátorů sociálních. Jde o demografický tlak, uprchlíky a zvláštní, komplexní indikátor, který nelze zařadit nikam jinam: externí zásah.

[100] CAST manual, online: cfsir1418-castmanual2014-english-03a.pdf (fundforpeace.org)
[101] tamtéž

S1. Demografický tlak

Demografie je věda studující populaci a její vývoj, tento indikátor tedy hodnotí totéž. Jedná se o indikátor s nesmírně širokým rozsahem, studují se jednotlivé vlivy na populaci daného státu, jako jsou nemoci, vlivy životního prostředí, dostupnost jídla a vody ale samozřejmě také základní demografické faktory jako natalita a mortalita.[102]

S2. Uprchlíci a vnitřně vysídlené osoby

Tento indikátor posuzuje tlak vytvořený na stát vysídlením velkého množství lidí a jejich případným přesídlením. Masové přesuny populace mohou vést k etnickým či náboženským konfliktům a mohou vytvářet nečekaný tlak na sociální systém a infrastrukturu. Tento indikátor posuzuje tedy množství vysídlených osob, množství azylantů a schopnost státu se s těmito jevy vypořádat bez negativního vlivu na fungování státu.[103]

X1. Externí zásah

Indikátor označený jako X1 řadí Fund for Peace mezi indikátory sociální, označuje ho ale písmenem X, nikoli S. Je tedy zřejmé, že jde o indikátor sui generis. Pro účely tohoto indikátoru se posuzují externí vlivy na stát, pozitivní i negativní. Klíčové jsou nebezpečné externí vlivy na bezpečnostní složky nebo nestátní ozbrojené frakce ale také zahraniční pomoc a případná závislost daného státu na ní. Jde o indikátor zvlášť důležitý, protože externí intervence může vést k velice rychlému zhoršení stavu státu zcela bez přičinění obyvatelstva nebo vlády tohoto státu. Téměř všechny ostatní indikátory mohou být přímo ovlivněny externím zásahem (ekonomika, bezpečnost, politická situace, vysídlené osoby atd.) Demonstrativní výčet otázek, které se při hodnocení situace externího zásahu pokládají je následující:

Politická intervence

- *Externí podpora frakcí: Existuje externí podpora pro frakce, které jsou proti vládě?*

Intervence silou

- *Přítomnost cizích vojsk: Jsou cizí vojska přítomna?*
- *Vojenské útoky přes hranice: Probíhají vojenské útoky z jiných zemí?*
- *Vojenská pomoc: Existuje vnější vojenská pomoc?*
- *Vojenský výcvik: Probíhají vojenská cvičení s jinými národy nebo je poskytována podpora vojenskému výcviku z jiných států?*
- *Mírové operace: Existuje na místě mírová operace?*
- *Výcvik policie: Existuje vnější podpora pro výcvik policie?*
- *Skrytá intervence: Probíhají tajné operace?*

Ekonomická intervence

- *Ekonomická intervence nebo pomoc: Dostává stát ekonomickou pomoc?*

[102] https://fragilestatesindex.org/indicators/s1/, navštíveno 3.5. 2024
[103] https://fragilestatesindex.org/indicators/s2/, navštíveno 3.5. 2024

- *Závislost na pomoci: Je země závislá na ekonomické pomoci?*[104]

Indikátory soudržnosti: C1, C2, C3

Pro indikátory soudržnosti (*cohesion indicators*) používá Fund for Peace označení C1, C2 a C3. Tato kategorie má zkoumat zejména míru rozdělení společnosti a politické reprezentace.

C1. Bezpečnostní aparát

Bezpečnostní aparát v tomto případě znamená komplexní systém státu zajišťující bezpečnost obyvatelstva proti vnějším i vnitřním hrozbám. Posuzuje se stav armády, policie, bezpečnostních služeb, ale také přítomnost polovojenských organizací a dalších nestátních ozbrojených skupin, které jsou pro slabé a zhroucené státy typické. Dalšími ukazateli stavu bezpečnostního aparátu je efektivnost, s jakou je v praxi používán a vztah obyvatelstva k tomuto aparátu.[105]

C2. Frakcionované elity

Tento indikátor má poněkud nepřesný název. Částečně posuzuje rozpory ve vládnoucích vrstvách (nutno chápat jako mnohem závažnější rozpory než běžné neshody v politických otázkách, myšleny jsou drastické neshody na ideálním státním zřízení, náboženství, lidských právech a podobně), ale bere v potaz i komplexní stav politické scény, politické kultury a nálad v politice i ve společnosti.

C3. Skupinová nespokojenost

Indikátor skupinové nespokojenosti zkoumá rozdělení společnosti a to na základě politickém, sociálním, náboženském, etnickém a dalším. Rozdělení společnosti v tomto kontextu nemusí být jen na politickou pravici a levici, či na liberály a konzervativce, ale může mít mnohem závažnější podobu například etnických násilných konfliktů a může skončit genocidou, jako v případě Tutsiů ve Rwandě.[106] Tento indikátor zkoumá, jak moc je společnost rozdělená, jak velké jsou propasti mezi skupinami a jak rozšířená je nenávist, jak stát předchází konfliktům a jak případné konflikty řeší.[107]

Indikátory ekonomické: E1, E2, E3

Ekonomické indikátory jsou označeny E1, E2 a E3. Měří se pomocí nich stav ekonomiky a reakce populace na ekonomické podmínky ve státě.

[104] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/x1/, navštíveno 3.5. 2024
[105] https://fragilestatesindex.org/indicators/c1/, navštíveno 3.5. 2024
[106] https://sfi.usc.edu/collections/rwandan, navštíveno 3.5. 2024
[107] https://fragilestatesindex.org/indicators/c3/, navštíveno 3.5. 2024

E1. Ekonomický úpadek

Pro účely tohoto indikátoru se zkoumá celkový stav ekonomiky. Posuzuje se HDP, výše státního dluhu, průměrný příjem osob žijících v daném státě, inflace, úrokové sazby, jaké prostředí pro byznys stát vytváří, jak je ekonomika diverzifikovaná nebo jaké jsou ekonomické predikce.[108]

E2. Nerovný ekonomický vývoj

Zde se zkoumá, jak rovnoměrně se společnost ekonomicky vyvíjí. Stát by měl předcházet drastickým ekonomickým rozdílům mezi skupinami osob, regiony, městy a vesnicemi nebo hromadění majetku v rukou malé skupiny mocných osob (oligarchů). Je velice důležité brát v úvahu do jaké míry je případná nerovnost způsobená chováním státu a jaké možnosti dává stát svému obyvatelstvu pro její snižování. Státy by neměly být hodnoceny příliš přísně, nabízejí-li sociální programy, dostupné vzdělání, pomoc při hledání zaměstnání a podobně, a přesto ekonomická disproporce trvá.[109]

E3. Emigrace a odliv mozků

Tento indikátor zjišťuje, jak velká část populace opouští hodnocený stát. Zkoumá se jak míra běžné ekonomické migrace, tak emigrace nucená, ať už nucené vysídlení, nebo v důsledku strachu z perzekuce. Zvláštní důraz se klade na tzv. „odliv mozků“, tedy na emigraci specialistů, vědců, umělců, odborníků a dalších vysoce postavených lidí s těžko nahraditelnými schopnostmi.[110]

Indikátory politické: P1, P2, P3

V podstatě všechny předchozí indikátory jsou předměty politiky a mohou být politikou výrazně ovlivňovány. Za ryze politické ovšem považuje Fund for Peace pouze 3, legitimitu státu, veřejné služby a lidská práva společně s právním státem.

P1. Legitimita státu

Tento indikátor popisuje vztah obyvatelstva ke státu. Relevantní jsou průzkumy veřejného mínění ohledně důvěry ve vládu, demonstrace a politicky motivované nepokoje, násilí či atentáty, dále transparentnost vládnoucích osob spojená s případnou korupcí a také stav politických práv.[111]

P2. Veřejné služby

Poskytování veřejných služeb je často pokládáno za základní znak funkčnosti státu a jejich neposkytování naopak za znak státu selhávajícího či zhrouceného.[112] Jednou ze slabin systému hodnocení států podle systému CAST je podle mého názoru fakt, že klíčovým aspektům státu přiděluje stejnou váhu, jako některým méně podstatným jevům. V důsledku

[108] https://fragilestatesindex.org/indicators/e1/, navštíveno 3.5. 2024
[109] https://fragilestatesindex.org/indicators/e2/, navštíveno 3.5. 2024
[110] https://fragilestatesindex.org/indicators/e3/, navštíveno 3.5. 2024
[111] https://fragilestatesindex.org/indicators/p1/, navštíveno 3.5. 2024
[112] Rotberg, str 12

mají veřejné služby stejnou váhu jako například ekonomická nerovnost, přestože jde o problémy rozdílně závažné pro fungování společnosti a státu.

Při posuzování stavu veřejných služeb se hledí na to, jak plošně a jak kvalitně jsou veřejné služby poskytovány. Zkoumané veřejné služby jsou mimo jiné: Zdravotnictví, školství, bydlení a infrastruktura, konkrétně například silnice, železnice, letiště nebo energetika.[113]

P3. Lidská práva a právní stát

Poslední indikátor posuzuje stav lidských práv ve zkoumaném státu a zda jde o stát právní, tzn. zda vládne právo a právu je podřízena i státní moc. Zkoumána jsou lidská a politická práva, jako například svoboda slova, náboženství či pohybu, zákaz mučení a nucené práce nebo řádný proces před soudní mocí.[114]

b. Stav žebříčku Fragile States Index v roce 2024

Žebříček dle indexu křehkých (slabých) států je sestavován za každý rok zpětně, v době psaní této práce je k dispozici zhotovený žebříček za rok 2023. V aktuálním vydání žebříčku je jako nejslabších ze 179 zkoumaných států hodnoceno těchto 10 států: 1. Somálsko, 2. Jemen, 3. Jižní Súdán, 4. Demokratická republika Kongo, 5. Sýrie, 6. Afganistán, 7. Súdán, 8. Středoafrická republika, 9. Čad, 10. Haiti.[115] Somálsko bylo ohodnoceno na škále rizikovosti 111,9 body ze 120 možných (0-10 v každém ze 12 výše popsaných indikátorů). Jako 10/10 byly hodnoceny indikátory „Frakcionované elity“ a „Demografický tlak“. Méně než 9/10 bylo přiřazeno pouze indikátorům „Skupinová nespokojenost“ (8,7/10) a „Emigrace a odliv mozků“ (8,6/10). Naopak jako nejstabilnějších bylo označeno těchto 10 zemí: 179. Norsko, 178. Island, 177. Finsko, 176. Nový Zéland, 175. Švýcarsko, 174. Dánsko, 173. Kanada, 172. Irsko, 171. Lucembursko, 170. Švédsko. Norsko, hodnocené jako nejstabilnější stát, dosáhlo celkového skóre pouze 14,5/120. Jako nejzávažnější problém nejstabilnějšího Norska byla hodnocena „Skupinová nespokojenost“ (3,1/10), druhý nejvýše hodnocený indikátor je pak „Uprchlíci a vnitřně vysídlené osoby“ (1,7/10).

c. Příklad hodnocení státu autorem práce – Slovensko

V této části provedu vlastní hodnocení na základě dostupných instrukcí a popisů jednotlivých indikátorů. Jako stát pro toto cvičné hodnocení jsem zvolil Slovenskou republiku. Tento stát jsem zvolil z několika důvodů, primárně jde o geografickou, historickou a kulturní blízkost s Českou republikou, která pomůže s hodnocením jednotlivých indikátorů, ale také dynamickou politickou situaci po parlamentních volbách v roce 2023, která se stala ještě vyhrocenější po atentátu na předsedu vlády Roberta Fica, který se odehrál v květnu 2024 v Handlové. V důsledku těchto dramatických událostí je hodnocení Slovenské republiky

[113] https://fragilestatesindex.org/indicators/p2/, navštíveno 3.5. 2024
[114] https://fragilestatesindex.org/indicators/p3/, navštíveno 3.5. 2024
[115] https://fragilestatesindex.org/global-data/, navštíveno 3.5. 2024

v žebříčku FSI z roku 2023 do určité míry neaktuální, a i proto považuji pokus o vlastní ohodnocení za přínosný.

Vzhledem k důvodům, které mě vedly k volbě Slovenska, by bylo zbytečné hodnotit některé indikátory, na které vývoj v roce 2024 neměl zatím zásadní vliv, a jejich hodnocení zůstává aktuální. Nebudu tedy hodnotit indikátory sociální, ekonomické a indikátor P2.

Tato kapitola této práce je skutečně pouze cvičením, jehož účelem je otestovat metodologii Fragile States Indexu, a to formou pokusu, kdy se vžiji do role jednoho z odborníků, kteří přidělují státům číselná hodnocení. Nejde o hodnotící soud politické situace na Slovensku, nebo kroků představitelů slovenské vlády, ale o aplikaci systému indikátorů na konkrétní stát a události v něm. Dodávám, že za rok 2023 obdrželo Slovensko v žebříčku FSI celkové hodnocení 37.8/120 a obsadilo 155. příčku ze 179.

Indikátor C1: Bezpečnostní aparát

Hodnocení od Fund for Peace za rok 2023: **1,2/10**

Otázky ke zhodnocení pro účely stanovení hodnoty tohoto indikátoru:

Monopol na používání síly

Je vojsko pod civilní kontrolou? Existují soukromé milice zaměřené proti státu? Dochází k polovojenské činnosti? Existují soukromé armády na ochranu majetku? Operují ve státě partyzánské síly? Ovládají území?

Vztah mezi bezpečností a občany

Považuje se policie za profesionální? Je násilí často státem sponzorované a politicky motivované? Vypořádává se vláda dobře s jakoukoliv povstaleckou nebo bezpečnostní situací?

Síla

Dodržují vojsko a policie správné postupy pro použití síly? Vyskytují se obvinění z policejní brutality?

Zbraně

Je vysoká dostupnost zbraní? Existuje v případě rekonstrukce adekvátní plán na demobilizaci, odzbrojení a reintegraci bývalých bojovníků?[116]

Vyhodnocení otázek: Slovensko je členskou zemí NATO, armáda je tedy pod kontrolou jak slovenské vlády, tak také pod dohledem mezinárodním. Polovojenské organizace reprezentovalo zejména uskupení „Slovenští branci“ které ale v roce 2022 zaniklo, nicméně jeho členové z povrchu světa nezmizeli a také existuje na Slovensku pobočka ruské organizace „Noční vlci“.[117] K zásadním změnám ve fungování policie zatím nedošlo, nicméně od konce roku 2023 probíhají v policii čistky[118] a chystá se výrazné

[116] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/c1/

[117] BERGER, Vojtěch, online: https://hlidacipes.org/slovensti-branci-konci-je-tu-valka-na-kterou-se-roky-chystali/

[118] VANĚK, Jakub, online: https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/nova-slovenska-vlada-pokracuje-v-policejni-cistce-opozice-uz-vola-po-odvolani-ministra-vnitra-342659

oslabení Národní kriminální agentury, která se zabývá převážně vyšetřováním korupce.[119] Už v roce 2023 důvěřovalo policii na Slovensku méně než 50% obyvatel[120], vzhledem k vývoji v zemi se od té doby toto číslo téměř jistě nezvýšilo.

Navrhované aktualizované hodnocení: Mírné zhoršení situace od roku 2023: **1,8/10**, stejné hodnocení jako Polsko nebo Maďarsko.[121]

Indikátor C2: Frakcionované elity

Hodnocení od Fund for Peace za rok 2023: **4,7/10**

Otázky ke zhodnocení pro účely stanovení hodnoty tohoto indikátoru:

Reprezentativní vláda

Je vláda spravedlivě zvolena? Reprezentuje populaci? Existují frakcionované elity, kmeny a/nebo okrajové skupiny? Existuje proces politického usmíření? Reprezentuje armáda populaci?

Identita

Existuje pocit národní identity? Jsou zde silné pocity nacionalismu? Existují výzvy k separatismu? Existují nenávistná média? Je náboženské, etnické nebo jiné stereotypizování rozšířené a dochází k obviňování na jeho základě? Existuje vzájemný kulturní respekt?

Rozdělení zdrojů

Je bohatství soustředěno v rukou několika málo osob? Existuje rozvíjející se střední třída? Kontroluje nějaká skupina většinu zdrojů? Jsou zdroje spravedlivě rozděleny? Rozděluje vláda adekvátně bohatství prostřednictvím daňového systému?

Rovnost a spravedlnost

Jsou zákony demokratické, nebo extrémní? Odráží systém představy populace?[122]

Vyhodnocení otázek: Není pochyb, že parlamentní volby proběhly v roce 2023 na Slovensku řádně. Problém je ve výrazně rozdělené slovenské společnosti[123] a v zásadních neshodách na základních otázkách mezi vládou a opozicí.[124] Po atentátu na předsedu vlády Roberta Fica se vzájemná nevraživost slovenských politických stran a

[119] MICHALIČOVÁ, Diana: https://www.aktuality.sk/clanok/ZR67PC4/zmeny-v-policii-naka-uz-nebude-moct-obvinit-cloveka-z-korupcie-ci-organizovaneho-zlocinu/, navštíveno 4.5. 2024
[120] PODLEŠÁK, Václav, online: https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/slovenske-policii-veri-mene-nez-polovina-verejnosti-3379, navštíveno 4.5. 2024
[121] https://fragilestatesindex.org/global-data/, navštíveno 4.5. 2024
[122] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/c1/, navštíveno 4.5. 2024
[123] STULÁKOVÁ, Jana, ŠTERCHOVÁ, Věra, online: https://radiozurnal.rozhlas.cz/odpoledni-publicistika-rozdelena-spolecnost-na-slovensku-novy-ministr-pro-vedu-a-9236362, navštíveno 4.5. 2024
[124] https://www.ceskenoviny.cz/index_view.php?id=2490063, navštíveno 4.5. 2024

jejich voličů ještě zvýšila, například když místopředseda parlamentu Luboš Blaha označil liberální politiky a média za viníky atentátu.[125]

Navrhované aktualizované hodnocení: Zhoršení situace od roku 2023: **5,3/10**, stejné hodnocení jako Česká republika nebo Maďarsko.[126]

Indikátor C3: Skupinová nespokojenost

Hodnocení od Fund for Peace za rok 2023: **5,5/10**

Otázky ke zhodnocení pro účely stanovení hodnoty tohoto indikátoru:

Řešení konfliktů

Existuje proces usmíření nebo je plánován? Byly skupiny reintegrovány, pokud je to možné? Existuje plán na rekonstrukci a rozvoj? Jsou oběti minulých násilností kompenzovány nebo existuje plán je kompenzovat? Jsou váleční zločinci zatčeni a stíháni? Má veřejnost pocit, že jsou řádně potrestáni? Byla udělena amnestie?

Rovnost

Je rozdělení zdrojů spravedlivé a efektivní?

Nenávist

Existují pocity nebo zprávy o etnické a/nebo náboženské netoleranci a/nebo násilí? Jsou skupiny utlačovány nebo se cítí být utlačovány? Existuje historie násilí proti určité skupině? Jaké jsou mezietnické vztahy? Existuje svoboda náboženství podle zákonů a je uplatňována společností? Existují zprávy o nábožensky motivovaném násilí?

Společenské násilí

Berou obyvatelé spravedlnost do vlastních rukou? Existují zprávy o masovém násilí a/nebo vraždách? Existují zprávy o násilí motivovaném rasově?[127]

Vyhodnocení otázek: Tento indikátor lze hodnotit podobně jako předchozí indikátor, rozdělení společnosti je zásadním problémem, který určuje jednotlivé jevy v populaci. Rozdělení slovenské společnosti je pak zejména politické, nikoliv náboženské nebo rasové. Relevantní je také maďarská menšina, na intenzitu národnostních sporů mezi etnickými Slováky a Maďary by ale aktuální události neměly mít zásadní vliv.

Navrhované aktualizované hodnocení: Mírné zhoršení: **5,7/10**

[125] ▶ Máte krev na rukou! Ficova vláda po atentátu ostře útočí na média a opozici - iDNES.cz, navštíveno 4.5. 2024

[126] https://fragilestatesindex.org/global-data/, navštíveno 4.5. 2024

[127] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/c3/, navštíveno 4.5. 2024

Indikátor P1: Legitimita státu

Hodnocení od Fund for Peace za rok 2023: **3,2/10**

Otázky ke zhodnocení pro účely stanovení hodnoty tohoto indikátoru:

Důvěra v politický proces

Má vláda důvěru lidí?

Politická opozice

Probíhají pokojné demonstrace? Dochází k nepokojům či povstáním?

Transparentnost

Existují důkazy o korupci úředníků či politiků? Jsou úředníci či politici považováni za zkorumpované?

Otevřenost a férovost politického procesu

Existují politická práva pro všechny strany? Je vláda zástupcem obyvatelstva? Došlo v poslední době k mírovým přechodům moci? Jaká je dlouhodobější historie přechodu moci? Jsou volby vnímány jako svobodné a spravedlivé? Byly volby monitorovány a hlášeny jako svobodné a spravedlivé?

Politické násilí

Existují zprávy o politicky motivovaných útocích a atentátech? Existují zprávy o ozbrojených povstalcích a útocích? Došlo k teroristickým útokům, jako jsou sebevražedné atentáty, a jaká je jejich pravděpodobnost?[128]

Vyhodnocení otázek: Na tento indikátor má eskalování politického napětí a atentát na předsedu vlády zásadní vliv. Byť šlo zřejmě o ojedinělý incident[129], v otázce politického násilí se stát přesouvá od „ne“ k „ano“, jakkoliv je pravděpodobnost opakování tohoto činu nízká a možnost zabránit jedné osobě páchat násilí malá. Protesty a demonstrace jsou na Slovensku poměrně časté.[130] [131] Další trendy v tomto indikátoru, jako historie přechodu moci a průběh voleb jsou dlouhodobé a tím pádem již započítané v hodnocení za rok 2023.

Navrhované aktualizované hodnocení: Přechod od nenásilných protestů k násilí vůči politické reprezentaci, ač jde o násilí ojedinělé, znamená znatelné zhoršení situace: **4,2/10**, stejné hodnocení jako Spojené státy americké.[132]

[128] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/p1/, navštíveno 4.5. 2024
[129] HARZER, Filip, online: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-stredni-evropa-na-fica-strilel-ale-zabit-ho-pry-nechtel-pro-cin-se-rozhodl-dva-dny-pred-utokem-252443, navštíveno 4.5. 2024
[130] HARZER, Filip, online: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-stredni-evropa-fica-bylo-dost-z-nas-orbanistan-nebude-znelo-znovu-v-bratislave-244963, navštíveno 4.5. 2024

[131] LUCOVIČ, Matěj, online: https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/svet/lide-v-centru-bratislavy-protestuji-proti-zmenam-v-rtvs-akci-svolala-cast-opozice-348833, navštíveno 4.5. 2024
[132] https://fragilestatesindex.org/global-data/, navštíveno 4.5. 2024

Indikátor P3: Lidská práva a právní stát

Hodnocení od Fund for Peace za rok 2023: **2,3/10**

Otázky ke zhodnocení pro účely stanovení hodnoty tohoto indikátoru:

Občanská a politická práva

Existují a jsou chráněna práva pracovní a politická práva a práva menšin? Existují zákony o občanských právech a jsou občanská práva chráněna? Je právo na život chráněno pro všechny občany?

Občanské a politické svobody

Existují zákony na ochranu svobody slova? Existuje svoboda pohybu? Existuje náboženská svoboda? Existuje náboženský extremismus?

Porušování práv

Dochází nebo docházelo v minulosti k systémovému porušování práv ze strany státu? Existují zprávy o státem podporovaném mučení? Existují zákony o nucené práci nebo zprávy o nucené práci? Existují zákony o dětské práci nebo zprávy o dětské práci? Jsou skupiny nuceny se přemístit? Pokud dojde k přemístění, existuje systém zajišťující řádné odškodnění?

Transparentnost

Existují nezávislá média? Mohou novináři zveřejňovat obvinění proti těm, kteří jsou u moci? Existuje rovný přístup k informacím?

Spravedlnost

Pokud práva nejsou chráněna, existuje právní systém, ve kterém to lze řešit? Dostanou obvinění spravedlivý a včasný proces? Je to stejné pro všechny? Existují obvinění nebo zprávy o svévolném zatýkání? Je tato praxe státem podporovaná? Existují obvinění nebo zprávy o nezákonném zadržování? Jaké jsou podmínky ve vězení?

Rovnost

Existuje proces a systém, který podporuje sdílení politické moci?[133]

Hodnocení situace: V této oblasti jsou významným tématem roku 2024 média a budoucnost právního státu. Obavu o budoucí fungování Slovenska jakožto právního státu vyjádřil i Evropský parlament v prosinci roku 2023.[134] Média čelí na Slovensku tlaku ze strany politiků i legislativním změnám. Veřejnoprávní média mají projít zásadními změnami, které by mohly znamenat úplné ovládnutí těchto médií aktuální

[133] Překlad z: https://fragilestatesindex.org/indicators/p3/, navštíveno 4.5. 2024

[134] https://www.europarl.europa.eu/news/cs/press-room/20240112IPR16770/parlament-vyjadruje-obavy-o-pravni-stat-na-slovensku, navštíveno 4.5. 2024

slovenskou vládou.[135] Ve složité situaci jsou ale i média soukromoprávní, na které je vyvíjen tlak přímo politiky, i přeneseně, prostřednictvím vlastníků těchto médií.[136] V souvislosti s tímto vývojem se někdy hovoří o „orbanizaci“ (podle maďarského předsedy vlády Viktora Orbána) médií.

Navrhované aktualizované hodnocení: Znatelné zhoršení situace zejména v oblasti médií: **3,5/10**. Srovnání s okolními zeměmi: Polsko: 4,4/10, Maďarsko 5,7/10.[137]

Výsledek cvičného hodnocení:

	C1	**C2**	**C3**	E1	E2	E3	**P1**	P2	**P3**	S1	S2	X1	**Celkem**
Hodnocení FFP 2023	**1,2**	**4,7**	**5,5**	4,1	2,2	4,0	**3,2**	2,6	**2,3**	2,6	3,3	2,1	**37,8**
Hodnocení autorem práce 2024	**1,8**	**5,3**	**5,7**	4,1	2,2	4,0	**4,2**	2,6	**3,5**	2,6	3,3	2,1	**41,4**

Na základě mého cvičného ohodnocení vývoje některých indikátorů by se celkové skóre mohlo zvýšit a Slovensko posunout v žebříčku výše. Zásadním problémem tohoto systému je ovšem převádění událostí skutečného světa do čísel. Na základě dostupných informací o metodologii není možné určit, jakou číselnou hodnotu je třeba přiřadit určitým jevům. Domnívám se, že tento postup není ani exaktně proveditelný. Kontaktoval jsem organizaci Fund for Peace prostřednictvím formuláře na webových stránkách i emailem, a požádal o konkrétnější informace o způsobu, jakým jsou stanovovány číselná hodnocení. Tyto žádosti zůstaly bohužel bez reakce. Při určování nových hodnot jsem tedy používal metodu komparační, a to jak s dalšími státy, kde je situace v daných tématech podobná, nebo alespoň srovnatelná, tak komparaci historickou. Při historické komparaci jsem přihlížel k předchozím hodnotám, které byly zkoumanému státu přiděleny. Při vlastním hodnocení situace jsem došel ke zjištění, že samotný žebříček a číselná hodnocení států, je třeba brát s rezervou, byť systém CAST, na kterém je toto hodnocení založeno, považuji za dobře sestavený. Hlavním problémem číselného hodnocení je, na základě mé zkušenosti, stanovení finálně přiřazeného čísla. Rešerší událostí ve zkoumaném státu se dá poměrně dobře dojít k informovanému názoru, že se situace v rámci daného indikátoru zlepšila, zhoršila, nebo zůstala zhruba stejná. Určit, zda se například bezpečnostní situace zhoršila o 1, 2, 3 nebo 5 je ovšem téměř nemožné, a tím pádem je téměř nemožné i dobré přenesení reálného stavu do čísel.

Pro účely zkoumání slabosti států je systém číselného hodnocení ze své podstaty nevhodný právě z důvodu obtížné převoditelnosti reálných situací a událostí do číselné škály 1-10. Lepším využitím systému indikátorů je jejich individuální komplexní analýza a vytvoření hodnocení stavu státu, které není redukované na pouhé číslo. Nabízí se také regionální komparace jako metoda srovnávání, popřípadě hodnocení, zda má stát tendenci zlepšující se

[135] https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-slovensky-parlament-schvalil-novy-zakon-o-verejnopravnich-mediich-252411, navštíveno 4.5. 2024
[136] NĚMEČEK, KOVAČIČ, online: https://plus.rozhlas.cz/slovenska-media-jsou-pod-zakulisnim-tlakem-novinari-konci-a-vladni-politici-se-9245420, navštíveno 4.5. 2024
[137] https://fragilestatesindex.org/global-data/, navštíveno 4.5. 2024

či zhoršující v jednotlivých indikátorech i celkově na základě komparace historické. Analýza jednotlivých indikátorů a vytvoření komplexního profilu státu je také dobrým podkladem pro zařazení státu do kategorie silný, slabý či zhroucený, a to opět komparační metodou s extrémními situacemi které jsou historicky popsané, a je tedy možné porovnávat jednotlivé jevy.

5.2 Bertelsmann Transformation Index

Druhým příkladem indexu, který hodnotí státy a skládá jejich žebříček, je Bertelsmann Transformation Index. BTI je dílem německé neziskové organizace Bertelsmann Stiftung, založené v roce 1977 německým podnikatelem Reinhardem Mohnem.[138] Na rozdíl od Fragile States Indexu nemá za cíl seřadit všechny státy na světě, ale hodnotí pouze státy, které autoři považují za zatím ne zcela stabilně rozvinuté ve třech základních parametrech: demokracii, ekonomice a výkonu moci (governance).[139] Vyloučeny jsou země, které byly před rokem 1989 členy OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj), ne snad protože by byly považovány za dokonalé, ale protože je hlavním účelem indexu hodnotit postup transformace států. Počáteční stav transformace může být jakýkoliv. Požadovaným stavem, dle autorů indexu, je funkční konsolidovaná demokracie s rozvinutou tržní ekonomikou. Vynechány z hodnocení jsou taktéž státy s populací nižší než jeden milion obyvatel, až na specifické výjimky, zařazené do indexu z důvodu mimořádné zajímavosti vývoje v těchto státech. Mezi tyto výjimky patří Bhútán nebo Černá hora.[140]

Stejně jako Fragile States Index, i Bertelsmann Transformation Index používá ke svému hodnocení systém indikátorů. Každý ze třech základních zkoumaných aspektů státu (demokracie, ekonomika a výkon moci) je rozdělen do podkategorií (indikátorů) které jsou dále konkretizovány příklady empiricky zkoumatelných jevů a procesů. Jednotlivé indikátory jsou poté hodnoceny 1-10, přičemž vyšší hodnota značí pozitivní vývoj. Samotné hodnocení vytváří dvojice expertů pro každý hodnocený stát na základě kvalitativního a kvantitativního výzkumu. Dvojice tvoří místní expert, osoba hodnotící konkrétní stát zevnitř a externí expert, hodnotící stát z pohledu mezinárodního. Při hodnocení států asistuje dvojicím panel odborníků, který plní jak poradní, tak kontrolní funkci. Pochopitelně jde o systém, ve kterém hraje značnou roli subjektivní pohled na věc. Státy jsou následně řazeny do třech na sobě nezávislých žebříčků podle třech základních parametrů (demokracie, ekonomika, výkon moci).[141] BTI tedy neposkytuje jeden kompilovaný žebříček, ale tři individuální, podle oblasti výzkumu. Tento systém má výhody i nevýhody. Porovnávání států jen na základě jednoho parametru umožňuje přesnější srovnání. Na druhou stranu rozdělení indexu do třech žebříčků znamená, že se autoři ani nepokoušejí o komplexní kompilované zhodnocení stavu státu. Tento fakt může být považován za výhodu i nevýhodu BTI, záleží na subjektivním pohledu na celou problematiku hodnocení stavů států. Jak už jsem zmínil v části věnované FSI, osobně nepovažuji číselné hodnocení států za funkční systém pro určování stavu státu, a proto si nemyslím, že je absence kompilovaného hodnocení problematická.

[138] https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/about-us/at-a-glance, navštíveno 8.5. 2024
[139] https://bti-project.org/en/methodology#Country%20selection, navštíveno 8.5. 2024
[140] tamtéž
[141] https://bti-project.org/en/methodology#Analytical%20framework, navštíveno 8.5. 2024

5.3 Výmolový test, State failure task force

Robert Rotberg ve své knize „When states fail“ s určitou mírou nadsázky předkládá metaforický test selhání státu, test výmolem. I přes zjevnou nadsázku tento test demonstruje proces selhání státu a je hodnotným mentálním cvičením pro tuto problematiku. Jedním z typických symptomů selhávání státu je, společně s korupcí, společenským napětím a ekonomickým úpadkem také úpadek, popřípadě ani nevytvoření, veřejných služeb. Na stavu těchto služeb je pak pouhým okem nejlépe pozorovatelný úpadek státu jako takového.

V důsledku korupce a ekonomické stagnace přestává stát vydávat dostatek peněz na typicky velice nákladnou údržbu infrastruktury, která proto začíná chátrat.[142] Pro běžného pozorovatele je toto jeden z nejlépe pozorovatelných projevů selhávání státu. Infrastruktura je klíčová pro každý stát, pokud tedy není udržována a kultivována infrastruktura, dá se rozumně předpokládat, že ostatní složky kompetence státu nejsou ve stavu výrazně lepším. Kromě velice doslovných výmolů na silnicích lze tento stav pozorovat na veškeré infrastruktuře, kterou stát spravuje. Mezi nejzávažnější indikátory nefunkčnosti státu patří výpadky dodávek elektrické energie, plynu a pitné vody. Pozorovat lze ale také fungování hromadné dopravy, stav školství a zdravotnictví nebo komunální služby, jako je odvoz odpadu a údržba veřejného prostranství. Odvoz odpadu jakožto metaforu pro veřejné služby obecně a jakožto indikátor nefunkčnosti státu používá i Jean-Germain Gros pro demonstraci praktických dopadů slabosti či zhroucení státu.[143] Výmolový test se obsahově z velké části překrývá s indikátorem P2 v systému hodnocení organizace Fund for Peace. Jde tedy o poskytování či neposkytování veřejných služeb jakožto jednu z klíčových funkcí státu.

Rotberg prezentuje i další indikátory stavu státu, společně s výrokem, že neexistuje jeden univerzální indikátor slábnutí, popřípadě hroucení státu.[144] Některé specifické indikátory, které jsou na základě výzkumu[145], typické pro zhroucené státy, ovšem můžeme popsat. Prezentovala je skupina vědců *State failure task force* ve výzkumu učiněném pro CIA. Jedná se o 3 jasně pozorovatelné jevy: otevřenost vůči mezinárodnímu obchodu, mortalitu novorozenců a míru demokracie. Na základě studia těchto třech proměnných bylo možné předpovědět zhroucení státu s předstihem dvou let s úspěšností 70 %.[146] Tyto tři indikátory společně vytvářejí poměrně přesný obraz o stavu zkoumaného státu. Společně reprezentují tři základní oblasti, které zkoumá i například Fragile States Index, a to sice oblast ekonomickou, demografickou a politickou. Výzkum ukázal, že mortalita novorozenců nejlépe vystihuje životní úroveň a indikuje riziko zhroucení zejména ve více demokratických zemích, zatímco uzavřenost k mezinárodnímu obchodu hraje vyšší roli jako indikátor zhroucení u méně demokratických států. Produktem tohoto výzkumu je také určení 31 klíčových diskriminantů, ve kterých se riziko zhroucení projevuje. Jedná se o pozorovatelné jevy, které mohou být taktéž považovány za indikátory zhroucení, a patří mezi ně například: míra vzdělanosti, HDP na obyvatele, přístup k pitné vodě, výše státních investic, etnická a náboženská příslušnost vládnoucích osob, legitimita vládnoucích osob nebo poměr

[142] ROTBERG, str. 17
[143] GROS, str. 457
[144] ROTBERG, str. 35
[145] ESTY et al., str. VII-X
[146] ESTY et al., str. VIII

zemědělské půdy k celkové rozloze. Z těchto 31 diskriminantů byly určeny tři výše zmíněné jako nejpřesnější indikátory zhroucení, zbývajících 28 vykazovalo procentuálně nižší úspěšnost pro predikce zhroucení, ovšem ne zásadně nižší. To indikuje vysokou míru propojení mezi sebou a napojení na centrální problém: nefunkční stát.[147]

6 Prevence, obnova

6.1 Prevence slábnutí a zhroucení státu, demokratické instituty

Podle Roberta Rotberga není zhroucení státu nikdy náhoda.[148] Pokud tento výrok přijmeme za pravdivý, musí být možné určit i příčiny zhroucení a společně s nimi i preventivní kroky, které mohly zhroucení zabránit. Právě pro účely prevence zhroucení, a s ním spojeného lidského strádání, je důležité zkoumat a určovat indikátory slábnutí státu, popsané v předchozí kapitole. Samotné určení efektivních indikátorů ovšem nestačí. Informace musejí být také efektivně zpracovávány a musejí být základem pro skutečné kroky, s reálným vlivem na faktický stav věcí. David Carment popisuje třífázový systém předcházení zhroucení, tyto tři fáze jsou: 1. Brzké varování (Early warning), 2. Zhodnocení rizika (Risk assessment) 3. Prevence (Prevention). Předcházení zhroucení státu je obecně komplikované a naráží na celou řadu problémů. Zásadním problémem je funkční přenos informací z pole akademického výzkumu k osobám, které mají faktickou moc zasáhnout a ovlivnit další vývoj státu.[149]

Druhým problémem je, kdo jsou vůbec osoby, které by měly konat a odvrátit tak zhroucení státu. Obecně můžeme říci, že existují dvě množiny osob a institucí, které mohou učinit preventivní kroky: 1. Vnitrostátní aktéři ve slábnoucím státu, 2. Externí aktéři. Pokud jde o vnitrostátní prevenci, můžeme na základě výše popsaného říci, že základním kamenem prevence je dobré hospodaření ze strany osob držících moc. Na základě indikátorů prezentovaných State failure task force i systému indikátorů používaných Fund for Peace můžeme určit, že státy, kterým se daří ekonomicky i demograficky, a mají funkční demokracii, nejsou obecně náchylné ke zhroucení. V této kapitole se budu věnovat pouze demokracii, neboť nejsem ekonom ani demograf, ale také proto, že prevence demokratického fungování státu, je systém dlouhodobý a v ideálním případě nezávislý na momentálně vládnoucím subjektu.

Základním demokratickým prvkem jsou volby.[150] Samotná existence voleb snižuje riziko zhroucení státu, protože dává obyvatelstvu mírovou možnost, jak rozhodovat o svých zástupcích a svém osudu. Samotná existence demokratických voleb nevylučuje možnost vzniku uchváceného nebo anemického státu, obecně lze ale předpokládat, že se například riziko vzniku ozbrojených nestátních skupin sníží, mají-li tyto skupiny možnost prosazovat své zájmy mírově. Stejně tak můžeme říci, že možnost svobodně volit snižuje riziko uchvácení

[147] ESTY et al., str. VIII
[148] ROTBERG, str 35
[149] CARMENT, str. 147-148
[150] PAVLÍČEK, JIRÁSKOVÁ, str. 275-293

státu jednou osobou nebo skupinou osob pouze pro vlastní užitek. Dalším prvkem prevence v oblasti demokracie je systém brzd a protivah, tedy rozdělení moci a zároveň podmínění výkonu moci určitou mírou spolupráce.[151] [152] Dělba moci sama o sobě opět nemůže být brána jako definitivní záruka stability státu, jedná se ale o pojistku demokracie, o jejíž efektivitě není sporu. Dalším způsobem ochrany demokracie, a tudíž i prevence zhroucení státu, je rigidita ústavy. Jedná se o někdy přehlížený prvek ochrany demokracie, já ho ovšem považuji za zásadní. Výše popsané (a další) prvky ochrany demokracie totiž nemají smysl, jsou-li upraveny v ústavě, kterou je snadné změnit, a demokratické prvky z ní odstranit. Proces změny ústavy by tudíž měl být jedním z prvních předmětů zkoumání, chceme-li určit sílu demokracie konkrétního státu. Mezi prostředky sloužící ke zvýšení rigidity ústavy patří například: stanovení kvalifikované většiny zákonodárného sboru, potvrzení změny hlasováním v referendu, schválení změny ve více komorách, potvrzení změny v dalším volebním období a podobně.[153]

Druhou možností prevence jsou kroky externí. Jde o zásahy učiněné ze zahraničí a mohou mít také různé podoby. Zcela běžnou prevencí zhroucení státu je poskytování humanitární pomoci a další programy organizované a vykonávané převážně neziskovými humanitárními organizacemi. Humanitární pomoc může hrát roli v oblasti ekonomické i demografické, podle zaměření konkrétního programu, který může buď reagovat na aktuální problém a snižovat jeho dopady na populaci, nebo pomáhat s rozvojem do budoucna.[154] Dalším nástrojem externí prevence je zahraniční intervence. Intervence, jak popisuje William Zartman, nemusí mít nutně vojenský charakter.[155] Existují také další způsoby externí intervence, ze kterých Zartman vypichuje tři: mediaci, konvokaci a evakuaci.[156] Mediace, jakožto jeden ze způsobů mírového řešení sporů, je institut dobře známý jak z mezinárodního, tak z vnitrostátního práva. Při mediaci vstupuje do sporu znepřátelených stran třetí účastník, který zprostředkovává jednání a navrhuje řešení.[157] Konvokaci popisuje Zartman jako specifickou variantu mediace. Jedná se o svolání všech skupin soupeřících o moc, jehož cílem je dojít k dohodě a vyplnění vakua moci, tj. bezvládí. Ač se může konvokace zdát těžko realizovatelná, byla historicky použita několikrát. Příklady konvokace jako způsob předejití úplnému zhroucení státu jsou: konference v Damašku ohledně občanské války v Libanonu v roce 1976 a 1985, konference ohledně Bosny v Daytonu v roce 1995 nebo konference ohledně Somálska v Džibuti v roce 1991 a v Addis Abebě v roce 1992. Hlavním problémem těchto konferencí je podle Zartmana fakt, že jsou téměř vždy svolávány pozdě, když už je na prevenci pozdě, a také fakt, že znepřátelené strany mají často nedostatečnou motivaci najít shodu.[158] Posledním institutem, který Zartman zdůrazňuje, je evakuace. Zartman se shoduje s Robertem Rotbergem na tom, že zhroucení státu je obvykle přiřaditelné konání jednoho diktátora. Protože představa reformace diktátorů devastujících vlastní země je nerealistická, je podle Zartmana v extrémních případech žádoucí vytvoření vakua moci a jeho následné zaplnění, jinak řečeno, evakuací je míněno odstranění diktátora. Protože jde o intervence nenásilné, není myšlena vojenská intervence a fyzická likvidace

[151] HOLCOMBE
[152] RESCHOVÁ
[153] PAVLÍČEK, JIRÁSKOVÁ, str. 353-364
[154] MILIBAND, GURUMURTHY, str. 119
[155] K vojenským intervencím viz. 4.2 a 4.3
[156] ZARTMAN, str. 13
[157] ČEPELKA, ŠTURMA, str. 352
[158] ZARTMAN, str. 15-16

diktátora, ale spíše ekonomické a diplomatické kroky a pozitivní i negativní motivace. Tento proces by nicméně měl mít za následek konec vlády konkrétního diktátora. Příkladem úspěšného nenásilného vytlačení diktátora byl útěk Jean-Clauda Duvaliera z Haiti v roce 1986, který byl následkem nátlaku ze strany Spojených států amerických.[159]

6.2 Obnova

Pokud prevence selže, nebo pokud vůbec k preventivním krokům nedošlo, nastupuje snaha o restoraci, tj. obnovu zhrouceného státu a opětovné vybudování institucí, procesů a důvěry obyvatelstva k jejich vlastnímu státu. Ještě než začne obnova zhrouceného státu, je třeba zajistit vůli k této obnově. Není-li totiž vůle mezi vlivnými osobami a širším obyvatelstvem prostoru zhrouceného státu k restoraci, nemůže být tento proces úspěšný.[160] [161] Jens Meierhenrich předkládá, pro účely restorace zhroucených států, koncept „použitelného státu“. Jedná se o stát, který není ve všech ohledech perfektní, ale je funkční. Samotná funkčnost je totiž zásadní změnou od státu zhrouceného, obzvlášť jde-li o stát anarchický. Použitelný stát je tedy reakcí na dynamickou povahu zhrouceného a obnovovaného státu. V tomto prostředí je žádoucí postupovat utilitaristicky a budovat nejprve kostru státu, kterou bude možné nadále rozvíjet. Tuto kostru tvoří, podle Meierhenricha, právo a byrokracie. Právo reprezentuje předvídatelnost, stanovuje, jak bude obnovený stát vypadat, a jak bude fungovat. Byrokracie poté reprezentuje faktickou implementaci práva prostřednictvím státních institucí a jejich činnosti.[162] Právě předvídatelnost a faktická implementace a vymahatelnost práva jsou klíčové rozdíly mezi státem funkčním (byť třeba slabým) a státem zhrouceným.

7 Case study: Haiti

Účelem této kapitoly je aplikovat některé poznatky z této práce na zcela aktuální dění na Haiti, které zatím není příliš zanalyzované. Dále také představit tento poměrně neobvyklý stát, který je specifický svým dlouhodobým balancováním na hraně zhroucení a také tím, že je to stát považovaný za nejchudší a nejproblematičtější na západní polokouli.[163]

Když psal v roce 2004 Robert Rotberg o Haiti jako o státu, který „je zřejmě odsouzen zůstat věčně slabý, ale nikdy se nezhroutit“[164], měl pravdu v poměrně dlouhém časovém horizontu dvou dekád, což je pro státy v krizi obdivuhodně dlouhá doba pro přesnou předpověď. Rok 2024 ale bude podle všeho pro Haiti rokem osudným a kolaps tohoto karibského státu se zdá neodvratitelný. Haiti se dostalo mezi lety 2023 a 2024 do bodu

[159] Tamtéž, str. 16-17
[160] MEIERHENRICH, str. 164
[161] GHANI, LOCKHART, str. 198
[162] MEIERHENRICH, str. 165-166
[163] SLETTEN, EGSET, str. 41
[164] ROTBERG, str. 29

naprostého společenského a státního rozkladu,[165] což je situace na Haiti ne neobvyklá. Její pochopení vyžaduje pochopení dlouhé, a značně komplikované, historie tohoto ostrovního státu. Tato historie se dá, až překvapivě přesně, shrnout jedním haitským příslovím: *„Konstitisyon Se Papye, Bayonet Se Fe.“* neboli *„Ústava je z papíru, bajonet je ze železa.“*[166]

Haiti má, jak je pro zhroucené státy typické, pohnutou historii protkanou kolonialismem a okupacemi. Ostrov Hispaniola, který je dnes rozdělen na Haiti a Dominikánskou republiku, byl od svého objevení do roku 1697 pod nadvládou Španělska. Smlouvou z Rijswijku v roce 1697 přiznalo Španělsko nárok na západní část ostrova Francii, která zde vyhlásila kolonii Saint-Domingue. Saint-Dominque byla otrokářská kolonie, kde více než 90% obyvatel tvořili otroci dovezení z Afriky.[167] Celkový počet otroků dovezených do malé kolonie Saint – Domingue tvořil zhruba 800 000, což je téměř dvakrát více, než bylo dovezeno do Severní Ameriky. Otrokářský systém v Saint – Domingue patřil mezi nejbrutálnější v Americe.[168] Éra otrokářství skončila úspěšnou revolucí, která zakončila období povstání a odporu trvající od roku 1791 do roku 1804. Právě v roce 1804 porazili definitivně povstalci francouzskou armádu a vyhlásili nezávislý stát Haiti.[169]

Na začátku dvacátého století bylo Haiti nestabilním státem, s často se měnící vládou (mezi lety 1900 až 1915 mělo Haiti 10 prezidentů)[170] a extrémně silným vlivem ze zahraničí. O vliv na Haiti soupeřily Spojené státy americké, Německo a Francie. Spojené státy se v tomto souboji postupně dostaly do popředí, což se projevilo i faktem, že americké banky měly 50% podíl v nově vzniknuvší Banque de la République d'Haïti (haitské národní bance), a tím i kontrola nad haitskou fiskální politikou náležela z velké části Spojeným státům.[171] V roce 1915 proběhl na Haiti jeden z mnoha převratů. Tehdejší prezident Jean Vilbrun Guillaume Sam, nakloněný Spojeným státům, nařídil popravu politických vězňů, což mělo za následek masivní povstání. Sam uprchl na francouzskou ambasádu, kam povstalci vnikli, prezidenta vynesli ven a před budovou ambasády rozsekali na kusy mačetami. Tuto událost odtelegrafoval do Washingtonu americký velvyslanec. O den později se na Haiti vylodili příslušníci americké námořní pěchoty a začala americká okupace Haiti.[172]

Během 20 let trvající okupace modernizovali Američané, za použití nucené práce, infrastrukturu a vybudovali silnice. Pod dohledem okupujících vojáků se podařilo také stabilizovat politickou situaci, byť se jednalo fakticky o diktaturu. Tehdejší představitelé Spojených států nepovažovali Haiťany za schopné si sami vládnout a nevyvíjeli snahu o budování demokracie nebo organizaci spravedlivých a demokratických voleb.[173] Po vzoru Spojených států centralizovali Američané haitskou armádu, aby předešli častým regionálním ozbrojeným povstáním. Veškeré velení se přesunulo do hlavního města Port-au-Prince. Tento krok byl už v době, kdy byl učiněn, kritizován některými akademiky, protože správně předpověděli, že centralizovaná armáda poskytne neomezenou moc komukoliv, kdo její

[165] JOHNSON: https://theconversation.com/how-haiti-became-a-failed-state-225116
[166] Institute for Justice & Democracy in Haiti - Home (ijdh.org), navštíveno 17.6. 2024
[167] GIRAULT, FERGUSON, LAWLESS, online: Haiti - Colonialism, Revolution, Independence | Britannica, navštíveno 2.7. 2024
[168] Online na: Haiti (Saint-Domingue) | Slavery and Remembrance, navštíveno 17.6. 2024
[169] tamtéž
[170] Haitian Heads of State – Embassy of Haiti, navštíveno 17.6. 2024
[171] DEIBERT, str. 12
[172] tamtéž str. 14
[173] FATTON, Robert str. 170–175

centrálu v Port-au-Prince buď politicky nebo finančně ovládne.[174] To se také stalo po konci americké okupace. V roce 1946 došlo k dalšímu klíčovému puči. Byl svržen prezident Lescot a od *mulâtrisme* přešlo Haiti k *noirisme.*[175]

Stejně jako v případě Somálska se o Haiti píše jako o státu, který je etnicky, nábožensky a jazykově jednotný, a tudíž odolný proti zhroucení.[176] Stejně jako v případě Somálska to není přesné tvrzení. Historie Haiti je protkaná konfliktem mezi obecně bohatšími a vysoce postavenými *mulâtres*, lidmi smíšeného původu, a početnějšími a chudšími *noiriste,* lidmi tmavé pleti, přímými potomky otroků dovezených z Afriky a bez rodinných vazeb na Francouze, Brity nebo Američany. Až do pádu Lescotova režimu vládli na Haiti takřka pouze *mulâtres*, povstání proti Lescotovi bylo povstávním *noiriste* a zakončilo éru vlády *mulâtres.*[177]

Reprezentantem noirismu byl také François Duvalier, klíčová postava dějin Haiti. Duvalier nastolil tvrdou, totalitní diktaturu, paralyzoval armádu a vytvořil jednotky Tonton Makout, polovojenskou organizaci zcela pod jeho kontrolou. Pod poměrně populární záminkou noirismu a boje proti útlaku ze strany *mulâtres,* začaly Tonton Makout páchat masakry politicky nepohodlných osob. Ani rozpuštění Tonton Makout v roce 1986 zemi nijak zásadně nepomohlo, protože jejich členové přešli plynule z polostátní, polovojenské organizace do gangů, které Haiti terorizují dodnes.[178] Život na Haiti se pod tyranií Duvaliera nezplešil ekonomicky, politicky ani lidskoprávně. A nezlepšil se ani poté, co Francois Duvalier v roce 1971 zemřel a nastoupil jeho syn Jean-Claude. Vláda Jean-Clauda začala krátkým obdobím liberalizace, které ovšem rychle skončilo a poměry na Haiti se vrátily do stavu, který nastavil jeho otec. Téměř 30 let historie Haiti bylo tedy tvořeno otcem a synem Duvaliery. Šlo o éru tvrdého útlaku, masakrů, zatýkání a politických vražd. Éra Duvalierů se podle státního teroru a podle jednotek, které ho páchaly, nazývá érou *makoutismu*.[179] Haiti pod Duvaliery se na základě výše uvedeného dá nazvat uchváceným státem.

Po pádu Duvaliera mladšího přišla devadesátá léta a s nimi období převratů, pučů, vojenské junty a druhé intervence Spojených států amerických na Haiti, tentokrát posvěcené řádně zvoleným prezidentem Jeanem-Bertrandem Aristidem v exilu. Intervence přinesla alespoň nějaké pozitivní výsledky, v roce 1996 došlo poprvé za celou existenci Haiti k mírovému předání moci od prezidenta Aristida novému prezidentovi Prevalovi a to na základě výsledků voleb.[180] Preval byl ovšem pouze Artisitidovou loutkou a po jednom volebním období se Aristide vrátil do úřadu, který musel podruhé opustit v roce 2004, kdy došlo k dalšímu ozbrojenému puči.[181] Aristidova éra byla érou ekonomické stagnace a špatných životních podmínek pro chudé obyvatelstvo, nicméně politicky se situace mírně uklidnila.

Když v roce 2010 zasáhlo Haiti devastující zemětřesení, uprchly z vězení tisíce trestanců a posílily už tak velice vlivné gangy.[182] Právě zločinecké gangy se postupně staly

[174] tamtéž str. 166
[175] tamtéž str. 176
[176] ROTBERG str. 29
[177] FATTON str. 175-180
[178] JOHNSON: https://theconversation.com/how-haiti-became-a-failed-state-225116, navštíveno 20.6. 2024
[179] FATTON str. 194-196
[180] tamtéž str. 202
[181] tamtéž str. 211
[182] https://www.theguardian.com/world/2010/jan/20/haiti-escaped-prisoners-cite-soleil#, navštíveno 18.6. 2024

nejvlivnějšími aktéry na Haiti. Státní moc byla natolik slabá natolik dlouho, že umožnila gangům nastřádat obrovskou faktickou moc[183], určenou počtem členů a počtem zbraní. V roce 2021 došlo k úspěšnému atentátu na prezidenta Jovenela Moïseho, po kterém moc gangů ještě vzrostla. Od tohoto atentátu neproběhly volby. Země je tedy v době psaní této práce již 3 roky bez prezidenta. Do dubna 2024 vedl Haiti předseda vlády Ariel Henry, jmenovaný prezidentem Moïsem ještě před atentátem. Henryho mandát nevzešel z voleb a ani jeho pozice vůči lidu Haiti nebyla silná. Za celé svoje působení, od roku 2021 do jara 2024, neuspořádal Henry jediné volby. Toto rozhodnutí hájil argumentem, že situace v zemi, kontrolované převážně gangy, neumožňuje řádné a svobodné volby a je nutné nejprve obnovit pořádek. Když Henry v únoru 2024 odletěl do Keni vyjednávat o intervenci mezinárodní policejní jednotky, která by pomohla dostat pod kontrolu haitské gangy, rozpoutaly gangy masivní útok na policejní stanice a vězení a obsadily letiště v Port-au-Prince, čímž znemožnily Henrymu návrat.[184] Z Haiti se tak stal stát anarchický, zcela bez přítomnosti jakýchkoliv nositelů státní moci. Fakticky nejmocnějším člověkem na Haiti se stal vůdce nejsilnějšího gangu G9, bývalý policista Jimmy Chérizier, přezdívaný „Barbecue“.[185]

S anarchií a vládou gangů se stupňovalo také násilí. Kromě útoků na policii, které se staly běžnými, ovládly gangy přístavní terminál v Port-au-Prince a získaly tak kontrolu nad strategickými surovinami, jako je benzín. Pod útoky gangů se ocitly také školy, nemocnice, lékárny, knihovny a další veřejné objekty. Vše popsané má destruktivní vliv na civilní obyvatelstvo Haiti, zejména na děti. Odhady uvádějí, že 30–50 % haitských gangů má ve svých řadách děti.[186] V době psaní této kapitoly diplomové práce, tj. v polovině června 2024 (situace se vyvíjí tak rychle, a tak dramaticky, že i několik měsíců psaní práce je příliš dlouhý časový úsek), se situace na Haiti mírně stabilizovala. Podařilo se poskytnout humanitární pomoc a velice mírně se zlepšila i dostupnost jídla a pohonných hmot.[187] Premiér Henry rezignoval v dubnu poté, co nebyl schopen se do země vrátit, a přechodný koncil vybral nového předsedu vlády, Garryho Conilla. Conille, bývalý vysoce postavený zaměstnanec humanitární organizace UNICEF, se zřejmě pokouší o minimalizaci humanitární krize a obnovení základních služeb státu pro obyvatelstvo, jako je zdravotnická péče. V současné situaci ovšem není možné předpovídat další vývoj. Mimo jiné proto, že Conille sám skončil v nemocnici z blíže nespecifikovaných důvodů.[188] Vzhledem k aktuálním událostem a historii země, není možné vyloučit další atentát a další propad Haiti do absolutní anarchie. Momentálně bych ovšem nenazval Haiti státem anarchickým, v aktuální situaci zde existuje zřejmě stát anemický, popřípadě fantomový.

Ohledně vyhlídek Haiti do budoucna a mého tvrzení, že směřuje k naprostému kolapsu, přikládám data, v souladu s výzkumem *State failure task force*: Mortalita dětí pod 5 let je na Haiti 5,65 %. Jedná se o nejvyšší mortalitu na západní polokouli, vyšší hodnoty zaznamenáváme jen v některých státech ve střední Africe. Pro srovnání: Mortalita dětí pod 5 let v Súdánu činí 5,16 % a v Afganistánu 5,77 %.[189] Ohledně otevřenosti ekonomiky

[183] JOHNSON: https://theconversation.com/how-haiti-became-a-failed-state-225116, , navštíveno 18.6. 2024
[184] BUSCHSCHLÜTER: https://www.bbc.com/news/world-latin-america-68542077, , navštíveno 18.6. 2024
[185] BUSCHSCHLÜTER: https://www.bbc.com/news/world-latin-america-68466563, , navštíveno 18.6. 2024
[186] BUSCHSCHLÜTER: https://www.bbc.com/news/world-latin-america-68880579, , navštíveno 18.6. 2024
[187] https://reliefweb.int/report/haiti/haiti-emergency-situation-report-no-27-14-june-2024, , navštíveno 18.6. 2024
[188] https://apnews.com/article/haiti-prime-minister-hospital-6b497fe53549f6a943d3268eadd502d7, , navštíveno 18.6. 2024
[189] Child Mortality - UNICEF DATA, , navštíveno 18.6. 2024

zahraničnímu obchodu nejsou v čase psaní práce dostupná aktuální data. Za fiskální rok 2022, který byl oproti současnému dění výrazně stabilnější, ovšem činil celkový export 1,28 miliardy dolarů (156. z 226 měřených) a celkový import 3,9 miliardy dolarů (150 z 226 měřených).[190] Pro srovnání: sousední Dominikánská republika dosáhla exportu ve výši 13,8 miliardy dolarů a importu ve výši 30,9 miliardy dolarů.[191] Posledním indikátorem je demokracie, jejíž podobu na Haiti jsem popsal výše. Na základě dostupných dat je tedy možné říct, že Haiti je v dlouhodobě špatné situaci a aktuální vyhlídky směřují spíš k dalšímu zhoršování než zlepšování situace.

Cítím se povinen zmínit ohledně Haiti ještě jeden důležitý fakt: přírodní katastrofy. Když jsem s otcem mé partnerky, Dominikáncem žijícím v USA, hovořil o jeho domovině, řekl o sousedním Haiti toto: „Haiti je hrozná země. Násilná, nebezpečná, chudá. Mají ale taky smůlu. Vždycky když se blížil hurikán, vypadalo to, že zasáhne nás a vždycky nakonec zasáhl Haiti.“ Právě časté a devastující přírodní katastrofy komplikují život na Haiti. Proces rekonstrukce velmi slabého, nebo dokonce zhrouceného státu je složitý a nákladný. A to i bez hurikánů, záplav a zemětřesení, pravidelně devastujících značnou část země a infrastruktury, která je pro funkční stát nezbytná. Zde jsou některé případy přírodních katastrof, které v nedávné historii zasáhly Haiti: Hurikán Gordon v roce 1994 způsobil obrovské materiální škody a zabil přes tisíc lidí.[192] V roce 2004 zasáhly Haiti a Dominikánskou republiku přívalové deště, následované záplavami, které způsobily okolo 2000 úmrtí.[193] Ten samý rok zasáhl Haiti také hurikán Jeanne, který způsobil smrt dalších více než 3000 lidí a obrovské materiální škody.[194] V roce 2010 zasáhlo Haiti nejničivější zemětřesení v zaznamenané historii které si vyžádalo kolem 200 000 obětí a zcela zničilo značnou část Port-au-Prince.[195] V roce 2021 zasáhlo Haiti zemětřesení které mělo za následek přes 2000 obětí.[196] Tento výčet předkládám kvůli jedné z prominentních debat na téma zhroucených států, debatě o otázce „Kdo nebo co za to může?“ Robert Rotberg říká, že „Selhání [zaměnitelné se zhroucením – poz. aut.] státu je převážně práce mužů (zcela výjimečně žen), nikoliv náhody.“[197] Haiti je podle mého názoru příkladem státu, kde jde jen velice obtížně určit jednu příčinu. Jde o stát, který dostal do vínku kombinaci etnického konfliktu, mocenských zájmů zahraničních velmocí, vrozenou chudobu a pravidelné a devastující přírodní katastrofy. Není pochyb, že politické krize a povstání, které Haiti již prakticky dvě staletí zmítají, jsou zaviněné lidmi držícími moc. Otázkou je, jestli existují způsoby, jak vládnout bez krizí.

[190] Haiti (HTI) Exports, Imports, and Trade Partners | The Observatory of Economic Complexity (oec.world), , navštíveno 20.6. 2024
[191] Dominican Republic (DOM) Exports, Imports, and Trade Partners | The Observatory of Economic Complexity (oec.world), navštíveno 20.6. 2024
[192] Haiti Tropical Storm Nov 1994 UN DHA Situation Reports 1 - 7 - Haiti | ReliefWeb, navštíveno 20.6. 2024
[193] Haiti/Dominican Republic Floods situation report # 2 - Dominican Republic | ReliefWeb, navštíveno 20.6. 2024
[194] USAID: Caribbean Hurricane Update (archive.org), navštíveno 20.6. 2024
[195] BBC News - Haiti quake death toll rises to 230,000, navštíveno 20.6. 2024
[196] 2021 Haiti Earthquake Situation Report #1 - September 1, 2021 - Haiti | ReliefWeb, navštíveno 20.6. 2024
[197] ROTBERG str. 35

8 Závěr

Zhroucené státy jsou komplexním problémem moderního světa a jejich pojmenování, řazení a analyzování je neméně komplexní problematikou. Na úplném začátku jsem odpověděl na otázky, co je stát a jaké funkce by stát měl vykonávat. Obě tyto otázky jsou totiž klíčové, máme-li řešit situace, kdy stát své funkce neplní a jako entita se hroutí. Dále jsem v této práci prezentoval některé základní pojmy, které jsou s touto problematikou spjaté, a pokusil jsem se pojmenovat některé nesrovnalosti v taxonomii a rozpory v pojmosloví některých autorů. Navrhl jsem také vlastní systém pojmosloví, který jsem použil v této práci. Pracovalo se mi s ním intuitivně, aniž bych narazil na situace, pro které bych nemohl najít vhodné pojmenování. Předkládám také slovní spojení „stavy státu" jako souhrnné pojmenování pro různé úrovně síly, slabosti či zhroucení státu.

Ve druhé části práce jsem zkoumal indikátory stavů státu a určování stavu obecně. Detailně jsem se věnoval zejména Fragile States Indexu, který považuji za všeobecně nejznámější způsob hodnocení států. Metodologii tohoto indexu jsem podrobně rozebral a představil systém indikátorů, který je pro hodnocení států používán. Jako praktickou část analýzy systému indikátorů jsem provedl cvičné hodnocení Slovenské republiky, na základě metodologie, kterou jsem předtím teoreticky popsal. Při tomto pokusu jsem došel k závěru, že přiřazovat situaci ve státu objektivní číselné hodnocení je téměř nemožné. Výsledek hodnocení metodologie Fragile States Indexu tedy je, že číselná hodnocení, používaná pro sestavování žebříčku, jsou subjektivní a nedostatečně vypovídající o skutečné situaci v daném odvětví, ať už jde o politickou situaci, bezpečnostní aparát, ekonomiku a jiné. Jako lepší způsob hodnocení se mi jeví historická komparace a komparace se srovnatelnými státy a na ně navazující slovní hodnocení stavu státu.

Další významnou částí této práce je prevence zhroucení státu, ať už interní nebo externí. Pozornost by měla být věnována zejména demokratickým institucím a pojistkám demokracie. Ochrana demokracie je totiž základní krok pro prevenci zhroucení státu, který může činit každý občan. Prevence externí je poté odpovědností mezinárodního společenství a mezinárodních aktérů, od nichž by měla být požadována maximální míra efektivity a informovanosti při činění preventivních kroků.

Poslední část práce je případová studie státu Haiti. Částečně protože na něm probíhá aktuální krize a částečně protože jde o neobvykle slabý, chudý stát na západní polokouli. Haiti je zajímavým příkladem slabého státu, který de facto po celou svojí historii balancuje na hraně zhroucení. Je to stát, který vznikl jako vedlejší produkt otrokářství, pro který jsou typické krvavé převraty, intervence ze zahraničí, neefektivní vláda, neexistující právní stát, chudoba a lidské utrpení. Přestože historie Haiti dokládá, že je tento stát téměř nepředvídatelný, a že kdykoliv může dojít k puči, povstání, válce gangů nebo zahraniční intervenci, pokusil jsem se na základě poznatků z předchozích kapitol a dostupných dat o predikci dalšího vývoje Haiti, které se, podle této predikce, stane v následujících letech zhrouceným státem. Haiti je pro téma zhroucených států velice přínosné také svým rčením, které zhroucené státy perfektně vystihuje: *Ústava je z papíru, bajonet je ze železa.*

Seznam použitých zkratek

BTI	Bertelsmann Transformation Index
CIA	Central Intelligence Agency
ECOMOG	Economic Community of West African States Monitoring Group
FSI	Fragile State Index
FFP	Fund for Peace
OSN	Organizace spojených národů
RUF	Revolutionary United front
SNM	Somali National Movement
SPM	Somali Patriotic Movement
SSDF	Somali Salvation Democratic Front
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
USA	Spojené státy americké

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Literatura a publikace:

1. AHMED, Ismail I, HERBOLD, Reginald: *The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction*, Third World Quarterly, Vol 20, No 1, 1999, online: The heritage of war and state collapse in Somalia and Somaliland: local-level effects, external interventions and reconstruction (cja.org)
2. ALBRIGHT, Madeleine: *Yes, There Is a Reason to Be in Somalia*, NYT, (1993) online: https://www.nytimes.com/1993/08/10/opinion/yes-there-is-a-reason-to-be-in-somalia.html?scp=2&sq=%22failed+state%22&st=nyt
3. BABAFEMI, Akinrinade: *Human Rights and State Collapse in Africa,* (2009)
4. BUGH, Glenn, KINGSTON, Paul: *History of Lebanon,* online: Lebanon - Phoenicians, Ottoman, Civil War | Britannica
5. CARMENT, David: *Preventing State Failure*, v ROTBERG, Robert et al.: *When states fail,* (2004)
6. CAST Conflict Assessment Framework Manual, online: cfsir1418-castmanual2014-english-03a.pdf (fundforpeace.org)
7. ČEPELKA, Čestmír, ŠTURMA, Pavel: *Mezinárodní právo veřejné,* 2. vydání, (2018)
8. DEIBERT, Michael. *Haiti will not perish: a recent history,* (2017)
9. ESPING-ANDERSEN, Gøsta: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, (1990)
10. ESTY, Daniel C. et al., *Working Papers: State Failure Task Force Report,* online: (PDF) Working Papers: State Failure Task Force Report (researchgate.net)¨

11. FATTON, Robert. *The roots of Haitian despotism,* (2007)
12. GHANI, Ashraf, LOCKHART, Clare: *Fixing failed states: A Framework for Rebuilding a Fractured World,* (2008)
13. GIRAULT, Christian Antoine, FERGUSON, James A., LAWLESS, Robert, Haiti, online: Haiti - Colonialism, Revolution, Independence | Britannica
14. GROS, Jean-Germain: *Towards a taxonomy of failed states in the New World Order: decaying Somalia, Liberia, Rwanda and Haiti,* (1996)
15. HENDRY, Krista: From Failed to Fragile: Renaming the Index (2014), online: From Failed to Fragile: Renaming the Index | The Fund for Peace
16. HOLCOMBE, Randall G.: *Checks and Balances: Enforcing Constitutional Constraints,* Economies: Public choice, srpen 2019
17. Charta OSN
18. CHOMSKY, Noam, Failed States, (2006)
19. INGRIIS, Mohamed Haji: *The suicidal state in Somalia: the rise and fall of the Siad Barre Regime*, 1969-1991 (2016)
20. JACKSON, Robert H., ROSBERG, Carl G.: *Why Africa's Weak States Persist: The Empirical and the Juridical in Statehood*, World politics, volume XXXV, (1982)
21. KANDEH, Jimmy D. *"Transition without Rupture: Sierra Leone's Transfer Election of 1996."* African Studies Review 41, no. 2 (1998), online na: Transition without Rupture: Sierra Leone's Transfer Election of 1996 on JSTOR
22. KLARE, Michael T., *PARAMILITARY BANDS, SMALL ARMS DIFFUSION, AND STATE FAILURE* in ROTBERG, et. al.: When states fail, Casues and consequences (2004)
23. LEWIS, Ioan, Encyclopedia Britannica, online: History of Somalia | Events, People, Dates, Maps, & Facts | Britannica
24. MILIBAND, David, GURUMURTHY, Ravi: *Improving Humanitarian Aid: How to Make Relief More Efficient and Effective,* Foreign affairs (New York, N.Y.), 2015-07, Vol.94 (4), p.118-129
25. PAVLÍČEK, Václav, JIRÁSKOVÁ, Věra a kol.: *Ústavní právo a státověda. I. Díl, Obecná státověda* (2021)
26. Pegg, Scott, *International Society and the de Facto State*, (2019)
27. PICKERING, Heath: Terminology twist: from failed states to fragile states, online: Terminology twist: from failed states to fragile states | The Strategist (aspistrategist.org.au)
28. REMEŠOVÁ, Olga: *O státech a nestátech: klasifikace slabé státnosti*, Global Politics, (30.11. 2017), online: https://web.archive.org/web/20200102120559/http://www.globalpolitics.cz/clanky/o-statech-nestatech-klasifikace-slabe-statnosti
29. RESCHOVÁ, Jana: *DĚLBA MOCI, FUNKCÍ NEBO ROLÍ.NĚKOLIK ÚVAH NAD ODKAZEMCH. MONTESQUIEUA,* Acta Universitatis Carolinae Iuridica, 2/2010
30. RIDE, Anouk: *Climate Change and Conflict in Solomon Islands*, US Institute Of Peace, (2023) online: https://www.usip.org/publications/2023/11/climate-change-and-conflict-solomon-islands
31. ROTBERG, Robert et al.: *When states fail*, (2004)
32. SLETTEN, Pål, EGSET, Willy: *POVERTY IN HAITI,* Iberoamericana. Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies, Vol. XXXVI: 2 2006, pp. 41-59
33. SORENSEN, Georg: *Stát a mezinárodní vztahy*, (2005)

34. SZUHAI, Ilona: *Rethinking the concept of failed state*, CENTRAL EUROPEAN PAPERS, 2015 / III / 2, 99–110, online: Rethinking the concept of failed state (slu.cz)
35. THÜRER, Daniel: The "failed State" and international law, International Review of the Red Cross, No. 836, (1999)
36. TILLY, Coercion, Capital, and European States AD 990-1990
37. TUNDE, Zack-Williams: *When the State Fails: Studies on Intervention in the Sierra Leone Civil War,* (2012)
38. WAISOVÁ, Šárka a kol.: *Slabé státy: Selhání, rozpad a obnova státnosti,* (2007)
39. WALTHER, William: *Ghostriders 1976-1995,* (2022)
40. WEBER, Max: *Essays in Sociology*, New York: Oxford University Press, (1946)
41. ZARTMAN, William I.: *Interventing to Prevent State Collapse*, Brown Journal of World Affairs, vol. IV, issue 2, (1997)
42. MEIERHENRICH, Jens: *Forming States after Failure* v ROTBERG, Robert et al.: *When states fail,* (2004)

Webové stránky:

1. https://apnews.com/
2. https://www.crisisgroup.org/
3. https://www.bbc.com/
4. https://www.haiti.org/
5. https://oec.world/en/
6. https://slaveryandremembrance.org/
7. https://theconversation.com/
8. https://www.unicef.org/
9. https://www.icty.org/
10. https://sfi.usc.edu/
11. https://fragilestatesindex.org/
12. https://fundforpeace.org/
13. http:/hurricane.info.usaid.gov/
14. https://reliefweb.int/
15. https://www.un.org/
16. https://web.archive.org/
17. https://africanelections.tripod.com/
18. https://www.britannica.com/
19. https://www.bertelsmann-stiftung.de/
20. https://bti-project.org/
21. https://ct24.ceskatelevize.cz/
22. https://www.idnes.cz/
23. https://www.aktuality.sk/
24. https://radiozurnal.rozhlas.cz/
25. https://hlidacipes.org/
26. https://www.seznamzpravy.cz/
27. https://www.ceskenoviny.cz/
28. https://www.independent.co.uk/
29. https://echo24.cz/

30. https://www.info.cz/
31. https://twitter.com/

Abstrakt

Zhroucený stát

Zhroucené státy jsou jedním ze závažných problémů aktuálního světa a mají zásadní dopad na životní situaci velkého množství lidí, protože kolaps státu s sebou nese nevyhnutelný chaos a násilí. Mezi zásadní úskalí této problematiky patří nejednotnost pojmosloví, odlišnost jednotlivých případů a z ní plynoucí obtížnost exaktního zkoumání tohoto jevu. Motivací k sepsání této práce je zejména snaha prozkoumat metodologii používanou k označování států za zhroucené a způsoby předcházení zhroucení, které jsou s metodologií určování síly státu a způsoby předvídání zhroucení do jisté míry spjaté.

Práce ve třech částech (a osmi kapitolách) zkoumá nejprve základní pojmy týkající se státu a státnosti a to společně s nejednotným pojmoslovím používaným pro slabé a zhroucené státy. Z důvodu nejednotnosti pojmů, je určeno jednotné pojmosloví pro tuto práci. Dále práce prezentuje kategorii zhroucených států podrobněji, k čemuž slouží také stručný popis dvou států, které se zhroutily: Somálska a Sierry Leone. V této části je kladen důraz na obecnou charakteristiku států, které jsou obecně označovány za zhroucené, a také způsoby prevence zhroucení a poznatky k obnově již zhroucených států. Také je zde popsán mezinárodněprávní aspekt zhroucených států.

Práce se dále věnuje metodologii určování síly státu a indikátorům slábnutí či zhroucení státu, se zvláštním zaměřením na index slabých států FSI sestavovaný organizací Fund for Peace. Metodologie tohoto indexu je v práci testována aplikací na aktuální stav Slovenské republiky a je prezentován závěr, že má pro účely sestavování žebříčku států některé nedostatky, zejména v postupu při určování číselného hodnocení, které slouží jako podklad k sestavování žebříčku. Poslední částí práce je případová studie státu Haiti, která popisuje historii tohoto státu, ale také současnou krizi, která není zatím příliš akademicky probádána. Následně jsou na tento stát a jeho současný stav aplikovány některé poznatky z předchozích kapitol práce.

Klíčová slova: Zhroucený stát, indikátory zhroucení, Fragile States Index, Haiti

Abstract

Failed state

Failed states are one of the serious problems in the contemporary world, significantly impacting the lives of many people. The collapse of a state inevitably brings chaos and violence. Key challenges in this issue include inconsistent terminology, variations in individual cases, and the difficulty of precise examination. The motivation behind this work is to explore the methodology used to classify states as failed and to examine ways to prevent collapse, which is closely related to assessing state strength and predicting failure.

The work is divided into three parts and eight chapters. It begins by examining fundamental concepts related to states and statehood, along with the inconsistent terminology used for weak and failed states. To address the lack of uniformity in terminology, a consistent framework is established. The work then delves into the category of failed states, including brief descriptions of two collapsed states: Somalia and Sierra Leone. This section emphasizes the general characteristics of states commonly labeled as failed, as well as prevention strategies and insights for restoring already collapsed states. Additionally, the work discusses the international legal aspects of failed states.

The methodology for assessing state strength and indicators of weakening or collapse is explored, with a specific focus on the Fragile States Index (FSI) compiled by the Fund for Peace. The index's methodology is tested by applying it to the current situation in Slovakia, leading to the conclusion that it has some limitations for ranking states, particularly in the process of numerical assessment used as the basis for the rankings. Finally, the work includes a case study of Haiti, describing its history and the ongoing crisis, which remains relatively underexplored academically. Some insights from the previous chapters are then applied to Haiti's current state.

Key words: Collapsed state, indicators of state collapse, Fragile States Index, Haiti